

CONCETTA LA MAZZA

Més enllà del cel blau

Biografia

Concetta La Mazza va néixer a Novara di Sicilia l'any 1936, filla gran de Domenico La Mazza i Teresa Correnti. L'any 1950, després d'un dolorós període de "confiança" a la seva tia materna, es va reunir amb els seus pares a Domodossola, on encara resideix juntament amb el seu marit Giuseppe. Té tres fills: Armando, Luciano i Daniela. Recentment se li ha col·locat al cap el desig aclaparador de recordar la seva infantesa a Novara i aquí neix aquest diari íntim, personal, però ple d'anècdotes i referències a l'entorn d'aquella època: el poble, el camp, la gent, els hàbits, tradicions d'aquell territori en els anys foscos de la Segona Guerra Mundial.

L'energia primordial de l'escriptura

La petita Concetta és confiada als seus oncles i obligada contra la seva voluntat a viure a Castrangia en una caseta allunyada del poble i dels seus companys de classe. Així recorre el seu Via Crucis personal en solitud en els durs anys de la guerra entre la fam, el desconeixement de l'època, les supersticions i els maltractaments. Després de la guerra l'inevitable emigració i l'inici naturalment difícil cap al nord.

Tot plegat està explicat a través de la mirada d'una xiqueta que revisa en la seva memòria les fases del seu propi creixement i que amb una frescor sorprenent i un subtil fil d'ironia ens regala el plaer de llegir -per fi- una història emblemàtica de la nostra comunitat familiar, capaç de moure'ns profundament i que ens pertany a cadascun de nosaltres.

En aquesta novel·la breu de Concetta La Mazza, l'escriptura subverteix tota regla i torna als orígens, lliure de qualsevol esquematisme formal, impulsada per una arcà vitalitat interna, esdevé un riu embravegut que ho desborda tot, és la pluja torrencial de l'ànima.

Les figures dels oncles, Antònia i Michele, són memorables, així com la imatge de Novara segueix sent inoblidable, tan generosa, envoltant i dolça com dura i dura.

Finalment, la difícil transició a l'adolescència quan passa l'irreparable, però la petita Concetta no cedeix al tràgic destí, gràcies a la seva valentia i esperança inquebrantable en el futur, gràcies als seus ulls que van poder mirar... més enllà del cel. blau!

NINO BELVEDERE

"Per a mi va començar el calvari. Segurament era un dia de calor, va començar l'estiu de 1938, jo tenia dos anys i la meva tieta va venir a buscar-me. En una bossa de tela va posar una brusa i dos parells de calces, després sense saber tot el que vaig sortir de casa meva. Jo era tan petit que no podia adonar-me que aquell dia començaria el meu Via Crucis".

Més enllà del cel blau

Capítol primer - La casa del pare

Ara és una antiga ruïna deshabitada, ofegada per les teranyines i rosegada per les arnes però, fa molt de temps, a Novara, un poble situat sota una majestuosa fortalesa a les muntanyes de Messina, en un carreró del barri d'Engia hi havia una casa prop. La font. La porta d'entrada s'obria a una escala interior que portava al primer pis on hi havia una petita sala amb un tauló de fusta: era el dormitori. Vas pujar a dalt i allà hi havia la cuina, si poguessis dir-ho així. En un racó hi havia una llosa de pedra sobre la qual s'encenia el foc i un trípode de ferro que servia per col·locar l'olla de la pasta. Davant, penjat a la paret, negre com la brea, una pala de fusta, dos garbells, un petit i un gran, el forn

per fer el pa, al costat un cofre mig podrit, una taula, dos "furrizzi" i uns raquítils. cadira. Finalment hi havia una habitació, amb un petit balcó que donava al carreró, on amb prou feines hi havia lloc per a un llit individual. Aquell forat era el regne on vivia l'avi, que va quedar vidu l'any 1934. Sota les escales s'havia creat una latrina de pedra amb tapa de fusta. Com que no hi havia clavegueres, aquestes últimes devien servir per reduir la pudor que s'alliberava. Naturalment la casa no tenia aigua corrent ni electricitat, unes comoditats que ni tan sols els barons tenien en aquells temps. Al costat hi havia una reixa de fusta que portava a la granja on les gallines estaven posades sobre el bosc.

En aquest racó, fora del món, la meva mare, que era modista, vivia juntament amb el meu avi, dos germans i una germana, tots més grans que ella, estaven casats i també vivien a Novara. La meva mare era rossa, prima, de complexió molt fràgil, tenia trets molt delicats i el que més es notava del seu rostre, blanc com la llet, eren dos grans ulls blaus, quasi sempre espantats i tristos. Potser la mort sobtada de la seva mare, quan tenia vint-i-quatre anys, va ser la causa de la seva fragilitat física i moral.

Pocs anys després de la mort de la meva àvia, la meva mare, gràcies a la intervenció d'una de les seves dones, va conèixer el seu Príncep Encantador. El meu pare pertanyia a una família noble de Badiavecchia, que regentava una taverna amb estanc i queviures. Era una família de treballadors durs, i el meu pare era, segons tots els comptes, un home molt guapo, alt, fosc, segur de si mateix i emprenedor. Vivia en un caseriu allunyat del poble: s'hi podia arribar caminant, a bon ritme, en mitja hora. El seu pare portava carbó. La mare era una dona dinàmica, al matí anava a Novara amb la mula a comprar la mercaderia que es subministrava a la botiga: tabac, sal i comestibles. Sempre vestia elegantment amb un gran xal negre al coll, i fins i tot comprava el

diari per mantenir informats els seus clients. Era l'única botiga del llogaret i en aquella casa no faltava el benestar, tot i que hi havia vuit boques per alimentar.

A última hora del vespre, va ajudar ostentosaament els clients ara borratxos -i la seva cartera- diluint el vi amb refresc de color. Com que els nens no sempre hereten la feina dels pares, el meu pare havia après l'ofici de sabater. Després d'un compromís que va durar uns mesos, el meu pare i la meua mare, un cop casats, van anar a fer el seu niu d'amor a la casa propera a la font del barri d'Engia. Exactament nou mesos després vaig arribar a aquest món i, segons un costum sagrat del sud, vaig prendre el nom de la meua àvia paterna, Concetta. Malgrat la meua tendra edat, tenia la pell fosca i arrugada, sempre plorava. Com que no teníem bressol, el meu avi es va veure obligat a bressar-me en braços tot el dia, i a la nit dormia al llit gran amb el meu pare i la meua mare. Segons tots els comptes, era molt lleig i insuportable. Uns mesos més tard, en veure que la feina era escassa al país, el meu pare va decidir anar a treballar a Sardenya. Quan va marxar cap a l'altra illa va deixar la seva mare amb el nadó plorant i una altra criatura donant cops de peu al ventre.

Quan tenia vint mesos va néixer la meua germana Rosa. El nom era de la seva àvia materna. A diferència de la Concetta, la Rosa -de nou segons la meua mare- era preciosa, de complexió blanca i rosa, els cabells castanys emmarcaven un rostre harmoniós embellit amb dos bells ulls blaus: una flor, com el seu nom! Tant és així que quan la meua mare va anar a la font a buscar aigua amb la Rosa als braços, les seves amigues li van preguntar com era possible donar a llum dues filles completament diferents. - Qui hi ha aquí, Rusina, sí, ets biliac, però l'altra... - Aquesta, Rosina, és preciosa, però l'altra... van dir

els amics amb una ganyota dels llavis. Mentrestant, en aquesta situació continuava inquieta, com si intuís la premonició del meu calvari, que, gràcies a Déu, es va suportar, encara que no amb resignació.

Per explicar la resta de la història, primer us he de presentar a la meva tieta Antònia, en definitiva, zì 'Ntuoia. Era la germana gran de la meva mare, hi havia disset anys de diferència entre les dues. Era una dona baixa i grassona, amb els cabells bruts que li caiïen als ulls. La seva cara descuidada semblava més gran que ell i en la seva mirada buida només hi havia tanta humiliació. Als vint anys, a l'edat de casar-se, es va casar amb el seu cosí germà, que acabava de tornar de la feina al túnel de Sempione, que havia quedat vidu i tenia un fill de tres anys. Aquest home, el meu oncle Michele, l'oncle Micheri, era un home baixet i semblava la còpia plebea del rei Vittorio Emanuele III, vivia en una casa que tenia en un carrer molt característic de la població amb uns graons de gairebé dos metres d'amplada. Era una casa preciosa. A la planta baixa hi havia la fusteria amb un gran taulell central amb un vici, dos armaris de paret on guardava raspes, burins, clavilles, gubies i barrens, un torn per arrodonir els peus de les taules que va construir, una mola que servia per esmolar plànols i fulles, un fogó de llenya amb un cassó per liquar la cola, taules apilades per tot arreu, unes serres enganxades a la paret, uns amuletos de la sort com ferradures, banyes de cabra i pells de tortuga, en definitiva, una de aquells llocs que ara només pertanyen al món dels records.

Una escala de fusta conduïa al primer pis, on hi havia dues habitacions espaioses amb rajoles ceràmiques, un luxe en aquells temps, un aparador fet pel meu oncle, un sofà, una taula i unes cadires teixides amb ràfia, una mena de corda vegetal. Des del petit balcó que donava al carrer a mitjans d'agost, quan la

processó de l'Assumpció pujava cap a l'Abadia, es podia tocar amb la mà el cap coronat de la Mare de Déu. Des del segon pis, però, es veia la Rocca Salvatesta i davant, per una escletxa entre les cases, es podia admirar l'esplendor paisatge de les muntanyes que s'estenia a poc a poc més enllà, més enllà del cel blau, fins arribar al mar on, sobretot en els dies frescos de primavera, quan no hi havia boira, es veia Vulcano a la vora de l'horitzó i després Lipari, Stromboli i totes les altres illes: un espectacle natural, una postal multicolor brillant.

Una altra escala pujava al primer pis, on hi havia la cuina i el dormitori, el primer molt espaiós estava equipat amb un forn de llenya per al pa i una estufa de ferro colat de carbó per cuinar. Sens dubte, era una casa preciosa, a part de les molèsties de la cuina sense pica amb desguàs per fer les tasques domèstiques més imprescindibles. En aquella època algunes comoditats encara eren inconcebibles. De fet, l'aigua s'agafava de la font pública en una tremuja de zinc i després es portava al segon pis on s'abocava en una gran pica de terracota per rentar els plats. Com que no hi havia desguàs a l'aigüera, l'aigua de la conca es tornava a portar a la planta baixa i es llençava al vàter. Per a una dona era un treball molt cansat. La condició servil i humiliant, al límit de tota resistència humana, va arribar al seu punt àlgid a l'hora del sopar quan la tia Antònia, per respecte al seu marit, va haver de menjar del mateix plat on havia menjat abans, i, potser, el fillol. He repetit el mateix, però no en tinc un record clar.

L'oncle Michele era un home ombrívol i malhumorat, tan treballador com ximple, tenia una maça de gres en comptes d'un cor. Mai he vist un esclat de tendresa o compassió cap als altres als seus ulls. Tenia la seva tia a casa per cuidar el seu fill, li havia de preparar el menjar, fer de criada i dir sempre que sí, sí, sí. Ni tan sols podia mirar al balcó, sinó hi hauria problemes,

mentre que gairebé cada vespre després de la feina anava a la taverna amb els seus amics a beure.

Va tornar a casa tambaleant, xopat de suor i amb un alè tan pudent que era impossible estar a prop seu. En canvi, la meva tia, a la llum de l'oli, el va esperar fins ben entrada la nit sense ni menjar. Quan el petit rei tornava -sovint ni tan sols tenia forces per pujar les escales-, esgotat s'abandonava al banc de treball polsós i s'hi quedava tota la nit per sobrir-se. La tieta Antònia, malgrat tot, el va cobrir amb un abric i amb amor es va asseure al seu costat per vetllar-lo fins al matí. Així van passar els anys i, a canvi de tanta devoció, no va poder ni anar a visitar els seus familiars per evitar escenes. Ell, gelós, mesquin i dominador, va anar a comprar-li el fil de zurdir, pintes, pinces i altres coses, per evitar que sortís de casa. Quan van ser convidats a una cerimònia de noces, l'oncle Michele no va tornar a casa fins l'últim moment i la tieta Antònia no va poder anar sola fins que els familiars van aconseguir localitzar el seu marit. De tant en tant l'aconseguien convèncer, altres vegades arribava puntualment però després, enmig de la festa, desapareixia i la tieta Antònia, decebuda i lamentada, tornava a casa tota abatuda. Amb el pas del temps, va anar acumulant amargor i tristesa, incapaç de desfogar-se amb ningú perquè estava aïllada, i va ser presa d'atroces mals de cap i queixals que la torturaven durant setmanes i setmanes.

Un dia un veí, molt bo i pietós, va trucar a l'oncle Michele i li va retreure tots els maltractaments que va fer patir a la seva dona: - T'hauries d'averkonyir -li va cridar- per fer patir així una dona... L'Antònia necessita agafa una mica d'aire, no l'has de segregar a casa, hauria de sortir, anar a missa, anar als familiars, com fan tots els cristians. Sobretot, necessita anar a passejar, només així li desapareix el mal de cap... - la veïna va

fer una petita pausa, després va continuar dient: - a menys d'una hora d'aquí, baixant per una mullera a peu, tenim uns terrenys i una caseta molt modesta amb una cuina sota terrat i una altra habitació una mica humida que es pot utilitzar com a dormitori a l'estiu. En aquesta terra hi ha plantes d'avellaner, figues, mandarines, nespres, raïms, zizzoles, pomes, peres, oliveres, en definitiva, tot el bé de Déu.

Com sabeu, després de la mort del meu germà, he de cuidar la meva tia i ja no puc cuidar el camp, per això vaig pensar en vendre'l. Per què no el compres? D'aquesta manera la teva dona tindria l'oportunitat de respirar bon aire... Inicialment l'oncle Michele va dubtar però després va anar a visitar-lo i també es va convencer de comprar-lo. En poc temps es va signar el contracte i la propietat va passar a ser seva. Així, el semblant de Vittorio Emanuele III, cada cop més astut i traïdor, va proposar a la tieta Antònia: - aprendràs a collir figues i les deixaràs assecar. Quan hakis de rentar la roba baixaràs al riu i aconseguiràs l'aigua necessària per beure i cuinar fent un forat a la sorra per depurar-la.- Podríem retirar-nos a viure al camp: treballaré de fuster per a les famílies que viuen als nuclis propers de San Basilio, Vallancazza, Badiavecchia i Piano Vigna. Serà incòmode a l'hivern quan el riu s'ompli d'aigua però superaré aquest obstacle. Tu, en canvi, podràs gaudir del camp. Amb la mirada baixa, la tieta Antònia, un altre cop, va fer el que li havia manat: - Cuomu tu voi, eu fazzu.- Com vulguis, ho faré, va respondre obedient la pobreta.

Capítol dos - Fora d'aquest món

A principis de la primavera de 1936, la pobra noia i el seu oncle Micheri es van traslladar a Castrangia, al camp, prop del llit de la riera. Als diferents nuclis de Badiavecchia, San Basilio i Vallancazza es va escampar la veu que encara estava disponible i la gent el va cridar per treballar. En aquells temps hi havia el costum, encara que avui pugui semblar estrany, que quan necessitaven una taula, una finestra, una porta o un armari, trucaven al fuster i l'acollien a casa seva: li improvisaven un banc de treball i van posar a disposició la fusta necessària. L'oncle Michele va portar les eines i es va quedar al lloc fins que es va acabar el treball.

El van trucar per talar un arbre i el van deixar assecar durant un parell d'anys. Aleshores el tronc de l'arbre es va muntar a una paret. El fuster sostenia la serra des de dalt i un ajudant a sota: "Serra serra mastro dascio che dumè fagimmo a cascia".

El tronc de l'arbre estava muntat en una paret. Amb una serra enorme van aconseguir els taulers i amb aquests van construir finestres, llits i armaris. Per fer aquesta feina es va llevar a les 4 i va marxar amb la motxilla i les agulles. Quan va arribar a casa seva, els clients li van oferir llet fresca amb ceba i un tros de pa.

Al migdia un plat de pasta i un tros de formatge. Al capvespre va deixar de treballar i li van donar un pa casolà com a primer dipòsit abans de pagar el rebut diumenge a Novara.

Van passar uns anys i el fill, Turillu, s'havia fet gran i havia entès de primera mà que no tenia intenció, per res del món, de passar la resta de la seva vida aïllat al camp. Havia après l'ofici del seu pare però volia especialitzar-se i convertir-se en ebenista. Va aconseguir convèncer el seu pare perquè l'enviés a una ciutat on hi havia la possibilitat d'aprendre aquell art. Es va traslladar a Catània i després de dos anys d'aprenentatge es va fer molt bo, es va sentir preparat per fer aquella feina, i des que ja tenia dinou anys va pensar que havia arribat el moment de formar una família pròpia. Feia anys que coneixia la filla d'un pastor i va decidir casar-se però va anar en contra de la voluntat del seu oncle Micheri que hauria volgut que el seu fill es casés amb una dona de la seva casta. En aquells temps, increïble, però era així: per a un artesà casar-se amb la filla d'un pastor era una gran font de deshonor. De sobte va esclatar un gran conflicte entre pare i fill que va empènyer Turillu a trencar definitivament amb el seu pare i la seva madrastra. Amb la seva nova família va deixar la ciutat i es va traslladar a Como on va fer fortuna amb la seva feina.

Els oncles no tenien fills, així que, amb la marxa de Turillu, es van quedar definitivament sols. La persona que més va patir aquest aïllament va ser la tieta Antònia que es passava els dies sencers conversant amb els ocells, les mosques i els mosquits que brunzien al seu voltant. En aquella cova del camp no va tenir l'oportunitat de parlar amb ningú. Només amb motiu de festes importants com Nadal, Setmana Santa o la festivitat de la Mare de Déu Assunta a mitjans d'agost va poder anar a la ciutat a visitar la meva mare. En una d'aquestes visites, després

d'haver-se queixat durant molt de temps del seu estat, li va proposar a la seva germana: - Estimada Teresa, m'he adonat que tens massa coses amb dues nenes, confia'm la Concetta perquè siguis més lliure per dedicar-te al petit. La portaré al camp on l'aire és millor i li farà bé - La meva mare inicialment no estava segura però després, com sempre, donat el seu caràcter fàcilment condicionat, després de la insistència apremiant de la seva germana va acceptar.

Per a mi va començar el calvari. Segurament era un dia de calor, va començar l'estiu de 1938, jo tenia dos anys i la meva tieta va venir a buscar-me. En una bossa de tela vaig posar una brusa, dos parells de calces i sense saber tot el que vaig sortir de casa. Jo era tan petit que no podia adonar-me que aquell dia començaria el meu Via Crucis. Seguim la mullera fins que al cap de mitja hora o potser més arribem a aquest indret solitari amb el nom poc tranquil·litzador de Castrangia (Cassandra!) quasi com per predir desgràcies, en definitiva el nom ja era tot un pla, encara que No me'n vaig adonar en aquell moment. El marit inicialment em va acollir molt bé, la tieta de tant en tant em comprava unes laminadures per guanyar-me el gust i quan m'acompanyava a Novara a visitar la meva mare sempre em deia insistentment que no havia de tornar a casa però era millor créixer amb ella que estava sola i que seria la meva mare. No podia fer res més que obeir.

Mentrestant, el meu pare va tornar de Sardenya, es va quedar només una setmana, suficient per deixar embarassada la meva mare, i va marxar de nou. Era l'any 1939 i l'any següent va néixer Antonietta. Encara recordo vagament que la meva tieta Antònia em va portar a Novara a veure la meva mare i vaig veure la meva germana per primera vegada. Volia quedar-me a casa per abraçar a la petita Antonietta però la meva tieta, cada cop més

amb el control de la meva vida, tan rígida com un soldat, em va dir: - Turnemmu a casa, et faré una bella causa - (Anem a casa), et faré una nina preciosa).

Quan vam arribar a la barraca em va posar als braços una "causitta" farcida amb uns ulls pintats de vermell i terrorífics. Em vaig espantar. Va ser un període en què sempre plorava perquè volia tornar a Novara amb el meu avi i la meva mare però no hi havia manera de convèncer l'oncle Antònia: tenia el cor petrificat i sord a totes les meves queixes. Els tres primers anys vam passar molt de temps a la masia de Castrangia, on no hi havia ànima viva, només poques vegades es veia estiuejant per les cases escampades.

Els diumenges anàvem al poble i visitava la meva mare, les meves germanes petites i el meu avi matern. L'avi era un home simpàtic amb bigoti. Portava amb ell una tabaquera que de tant en tant ensumava. A l'hivern m'agafava sota la capa i em portava a la plaça a comprar unes llaminadures i tastar el vi a la taverna "Sciancaditta" de dalt de l'hospital. Al vespre vam tornar a Castrangia.

Alguns vespres el tiet anava a assajar amb la banda, on tocava el trombó, després s'aturava a beure a la taverna i tornava animat al camp. A 500 metres de Castrangia va començar a cridar "Concettina, 'ntoia...". Mentrestant, a casa, la tieta havia preparat l'olla de terrissa per escalfar l'aigua del trípod. A la meitat de la cocció li va abocar un cullerot d'aigua bullint, potser per llençar el vi. En una paella de ferro la meva tieta va preparar la ceba amb els tomàquets per amanir la pasta. La ceba estava poc cuïta i em va fer vomitar. "Menja, sinó agafaré la corretja i et donaré els cossos...".

En aquella època una dona d'origen venecià era la llevadora de

San Basilio. Quan el riu estava en aigua a l'hivern, l'oncle Michele la va portar a l'espatlla (una ciancalea) per fer les compres a la farmàcia de Novara. Es va aturar a casa i va dir: "Antònia, dóna-li un xal, que fa fred". Pobre tia, no sé si va entendre que era l'amant de la Michele.

Ara tenia cinc anys, aïllat al camp, sense parlar amb ningú m'havia convertit com un animal salvatge. Em feia vergonya de tothom. Quan vam anar a Novara em vaig amagar perquè tenia por de la gent. Els veïns es van adonar d'aquesta transformació i així van aconsellar als meus oncles que m'enviessin a la llar d'infants. Per sort els oncles estaven convençuts. Així que un matí la meva tieta va enviar al meu oncle Michele a comprar-me una galeta i la posar-la a la cistella de palla blanca que m'havia donat la meva àvia paterna. Juntament amb el bescuit va posar un ou fresc. Em va acompanyar a la llar d'infants situada prop de l'abadia del poble. Quan la monja va obrir la porta per rebre'm, vaig començar a cridar. Per por vaig llençar la cistella a terra, l'ou es va trencar i va deixar brutícia per tot el terra. La meva tieta em va castigar donant-me cops d'azote i em va portar a casa. Així que el meu primer dia de parvulari també va ser el meu últim.

Va passar, des dels quatre anys, que el meu oncle em deia: - Concettina, vés a Novara i porta'm uns carmieri (tranquil·litzants) pel mal de cap. Vaig córrer pel camí de la mula com una fura, vaig passar pel barri del Greco, de vegades m'aturava a la font per saciar la set i arribava a la farmàcia "du Surcittu". Ell, el farmacèutic, es va quedar meravellat i va dir als seus amics que en poc temps anava i tornava a Novara com un llamp. Als cinc anys em van portar a Barcelona uns parents llunyans. Allà vaig veure i escoltar amb gran sorpresa per primera vegada... la ràdio! També vam anar a una botiga a comprar un tros de tela de color pèsol. El comercial va proposar: - Comprar també el barret i

la bufanda blanca. Al final es van convèncer i el dependent de la botiga va donar dos trossos gratuïts de setí blau brillant i blau clar. L'endemà li vam portar les teles a la meva mare que va fer la roba en pocs dies. Els diumenges em sentia com les filles dels marquesos i barons de Novara.

L'hivern de 1941, en plena guerra, el meu pare, acabada la seva feina a Sardenya, va decidir amb un amic seu buscar fortuna en una ciutat del nord i viure reprèn la seva antiga feina de sabater. Hi havia la sensació a l'aire que la meva mare volia unir-se al meu pare i això em va molestar, tant que un dia em vaig arrossegar sota el seu llit, em vaig desvestir i vaig observar els dos grans d'arròs, futurs mugrons amb crostes perquè la meva tia. mai em va rentar. Me'ls van treure violentament. Recordo haver vist sang perquè m'havia ferit. Em vaig tornar a posar la camisa de lona que necessitava dia i nit, després el vestit, i ningú no es va adonar.

Abans de marxar, la mare va intentar sortir de casa de l'avi en ordre, ja que el pobre es va quedar sol. Va pensar en instal·lar llums elèctriques, en aquella època prerrogativa dels senyors. Anteriorment, "u lusu" s'utilitzava amb oli. L'oncle Michele es va molestar per això: uns dies després va trucar al seu torn a l'electricista i li va fer instal·lar també la llum a casa seva, així que quan vaig anar al poble també vaig gaudir d'una mica de llum a les empinades escales de fusta. Quan havia d'anar al lavabo (a latrea), bàsicament un simple forat que hi havia a la planta baixa darrere del seu laboratori, sempre hi havia taüts apilats al costat, que el meu oncle feia per estar a punt en cas de sol·licitud.

El matí de l'1 de març de 1942, vestit de ras blau amb mànigues blau clar, juntament amb el meu oncle i l'avi Tore, vaig acompanyar la meva mare i les meves germanes petites a l'oficina de correus de la Piazza di San Sebastiano, és a dir, sí, a

l'autobús, que els portaria a l'estació de tren de Vigliatore. La seva germana Rosa, de 4 anys, no va voler pujar i el seu oncle, per convèncer-la, li va dir: - si no pugues et posaràs malalt - (te faré dos pets).

Jo, el gran, influenciat per la meva tia, no vaig marxar i em vaig quedar a Novara. No vaig poder parar de plorar. Vaig buscar consol als braços del meu avi. Ell també es va quedar sol i aquell dia em vaig quedar amb ell per fer-li companyia. Al cap d'uns vint dies va arribar la primera carta de la mare que explicava l'èxit del viatge. El pare li havia trobat un apartament acollidor amb aigua a la casa i una estufa de gas, una cosa nova per a ella. Continuant amb la història, l'endemà d'arribar va trucar a una perruqueria a casa perquè li tallés els cabells de moda. Al poble quasi totes les dones portaven els cabells llargs amb un tup. En resum, la meva mare era feliç i satisfeta per primera vegada a la seva vida. Al final de la història em va recomanar a la seva tia. Certament, no s'imaginava el meu patiment a Castrangia.

L'endemà de marxar, la tieta Antònia em va portar de nou al camp i va dir al seu marit que em comprés el llibre de primer per ensenyar-me a escriure i així poder assistir a segon de primària a l'octubre en comptes de primer. Pobre de mi: no podia jugar més, però em vaig haver de passar el temps escrivint subhastes i números. De tant en tant la mestra passava per Castrangia de tornada de San Basilio on feia classes. Es deia Maria, era filla d'un capità que coneixia la seva tia. Li va oferir un got d'aigua. Mentrestant li vaig ensenyar la llibreta i em va fer una carícia. Va treure un llapis vermell de la bossa i va escriure "ben fet". Quina alegria, quina alegria veure'm lloada, que és extraordinari per a mi. Cada dia em posava més malenconia, els vaig suplicar que em portés als meus oncles paterns i avis, però la meva tieta em va dir que no era necessari.

Tenia por que els expliqués com em tractaven i alimentaven. De fet, el menjar no era suficient per a una xiqueta que havia de créixer i desenvolupar-se: al matí em van donar un tros de pa dur amb formatge, al migdia una amanida de tomàquets i dues olives. Al vespre, quan hi era el seu marit, la tieta Antònia va cuinar una pasta amb una salsa improvisada a base de ceba crua. I si no me'l menjava m'arriscava a rebre moltes pallisses. Per varietat, alguns vespres cuinava pasta i mongetes o una mena de polenta suau i suau. Només per Nadal, Cap d'Any, Carnaval i Setmana Santa mataven un pollastre o un conill. Al gener van matar un porc del qual feien salami picant i llard de porc, però s'havien de consumir gota a gota sinó no n'hi hauria prou per a tot l'any. De tant en tant els diumenges el meu oncle comprava callos bruts que, encara ara, només de pensar-hi em fa fàstic, o intestins enrotllats en una branca de julivert, les vieires, que després es fregien. Tots eren aliments barats perquè, segons ells, no hauríem de malgastar com els nostres avis i em repetien: - Ja veus, sempre tenen paelles plenes d'embotits i estocs, mengen i beuen. Hem d'allunyar-nos d'aquella gent -deien-. Els meus oncles temien que altres familiars em convèncers per insistir a unir-me a la meva mare i al meu pare al continent. S'esforçaven tant per fer-me odiar-los que de vegades, quan els coneixia, em posava les mans als ulls per no veure'ls.

Havia arribat setembre i vaig haver de fer les proves d'accés a segon curs. Els meus oncles em van portar al poble, van consultar al conserge perquè em vigilés, al professor que tindria a segon de primària i al professor del tribunal. Tots van portar ous com a regal per assegurar la meva promoció. Mai havia tingut contacte amb aquella gent, a l'aula hi havia diversos pupitres de fusta de dues places amb tinter. Amb mi hi havia

altres noies fent exàmens de recuperació. Em van fer resoldre problemes de sumes i restes a la pissarra. Tant els tinters com la pissarra eren completament nous per a mi. Tremolava com una fulla de por i vergonya, no sabia com resoldre les operacions, perquè la tieta Antònia només m'havia ensenyat a escriure els números de l'un al deu. Aleshores em van demanar que escrivís una frase, una mica de reflexió a la llibreta, però no sabia per on començar. Un cop acabats aquells embolics, el conserge em va portar a casa. La tieta li va preguntar com va anar la prova i el conserge li va respondre que no havia anat gaire bé, però que el judici final era dels professors.

Sorprenentment, el resultat va ser positiu i em van ingressar a la segona classe: estava preparat per anar a l'escola, però va sorgir el problema del davantal. L'oncle Michele havia anat a la botiga el dia anterior i va comprar una resta de tela negra. La tia Antònia em va fer el meu uniforme en un dia. Es necessitaven més diners per comprar la carpeta. Els meus oncles tenien diners, però estaven obsessionats amb l'estalvi, així que ell, l'avar, va fer tot el possible i em va fer una carpeta de fusta contraxapada amb un clip de finestra. Ni tan sols em van comprar un bolígraf. El meu oncle en va construir un amb un tros de fusta prim amb una punta enganxada a l'extrem. No van poder substituir les dues llibretes i el llapis i els van haver de comprar. L'1 d'octubre de 1942 la meva tieta em va acompanyar a l'escola. Primer va anar al podestà a demanar un certificat de naixement que l'escola requeria perquè estava fora de classe. La mestra estava plena d'amabilitat i em va acollir molt cordialment, però jo li tenia por, potser perquè en comptes del braç dret tenia una pròtesi de goma a causa d'un accident que va passar quan era petita a la fàbrica de pasta del seu pare. Em van assignar un seient a les primeres files. Els meus nous companys, que no

m'havien vist l'any anterior, intrigats per la meva presència, van murmurar entre ells: - Per què això provoca sicca-sicca? - (Qui és aquesta nena flaca?). Estava molt intimidat i avergonyit, no podia obrir la boca i ni tan sols vaig respondre a les preguntes que em va fer la professora amb amor.

Jo era un nen salvatge i no vaig tenir el coratge de demanar per sortir a fer pipí, i una vegada em vaig fer pipí. Així, quan vaig arribar a casa, la meva tieta em va colpejar perquè havia de rentar-me el vestit, que de totes maneres no s'assecava a temps per a l'endemà. Van passar els dies i cada cop passava el mateix. La mestra, que se n'ha assabentat a mig dia, m'ha enviat al lavabo, però de vegades se n'oblida i jo me'l vaig tornar a agafar. Els meus companys em van ignorar i em van evitar com si estigués plagat per la pesta i ni tan sols intentessin fer-me amics.

Es coneixien perquè es coneixien al poble, mentre que jo havia de caminar quasi una hora per arribar a la casa al camp i, per tant, no tenia oportunitat de fer-me amestat amb ells. Els oncles només venien a la ciutat els diumenges per conèixer amics i passar unes hores felïços amb ells davant d'una ampolla de vi. Però la majoria de les vegades la tieta es quedava a casa per rebre ordres de treball per al seu marit. Als sis anys vaig caminar per la llarga mullera en pujada. A mig camí em vaig aturar a recollir un ram de violetes envoltades de fulles per oferir-lo a la mestra.

Vaig arribar a l'escola esgotat. Passat el migdia vaig tornar al camp acompanyat del xiullet ensordidor de les cigales i un sol abrasador, sense trobar mai cap ànima viva.

Em vaig tancar en aquella caseta i em vaig quedar sol per fantasejar amb mi mateix en aquella atmosfera menys que serena amb la meva tia cada cop més estricta amb mi. L'oncle,

un cop acabada la feina, quasi sempre passava per la taverna i tornava a casa ben entrada la nit, sempre borratxo. De vegades, més borratxo que de costum, es perdia i no tornava a casa. La seva tieta i uns veïns el van anar a buscar en plena nit per la riera amb la llum dels fanals. Quan el van trobar enfonsat a terra el van convèncer perquè se'n tornés a casa.

Mentrestant, a l'escola no podia fer res de bo. Al final del primer trimestre el professor va repartir les butlletes, després amb la insígnia feixista i malauradament amb totes les assignatures insuficients: la meva butlleta era la més pobre de la classe. Per animar la meva tieta li vaig dir que els altres butlletins de qualificacions també eren com els meus i la meva tieta gairebé va agafar l'esquer. Així que dia rere dia vaig agafar valor pel meu compte i a classe vaig intentar fer amistat amb alguns companys. Volia apropar-me a ells, però em van excloure de les seves converses, potser perquè als seus ulls era una pobre campesina.

Capítol tres - Jocs a la sorra

En els anys que es passava en solitud a Castrangia, el temps no passava mai perquè l'únic que es podia fer era escoltar durant tot el dia el piular dels ocells i a l'estiu el xiular ensordidor de les cigales, quan el siroc entrava des del mar. pel camí en ziga-zaga de la riera i va incendiar la vall. Els animals del camp eren els meus amics. Així que em vaig passar el temps fantasejant. Vaig construir un món propi a partir de les figures que m'apareixen sobre el fons del cel o entre les branques dels arbres: animals salvatges que parlaven, cavallers que vaig alinear a la vora de la Roca Salvacaps i després amb el meu poders màgics els vaig fer caure, els vaig veure destruïts per la por. Aleshores vaig transformar la Roca en un drac que de sobte es va deslligar de la muntanya i, volant alt, va escampar el terror per tot el camp. Vaig transformar els núvols, que es van convertir en vaixells voladors i vaig viatjar pel cel pensant en anar més enllà del llunyà mar, on m'esperaven la meva mare i les meves germanes. Crancs que sortien de l'aigua de la riera i s'inflaven fins a transformar-se en animals gegantins que fins i tot arrancaven les plantes a mesura

que avançaven per la riera.

De vegades recordava la cara desagradable de la meva tieta Antònia. No m'estimava, no m'estimava i jo l'odiava: la meva mare m'havia confiat a la seva germana però també m'havia promès que algun dia vindria a buscar-me: per això m'enfilava sovint als arbres, va examinar l'horitzó, amb l'esperança de veure-la arribar a l'om d'un cavall blanc amb el meu pare. Als llogarets propers de San Basilio i Vallancazza els homes havien marxat tots. Només quedaven dones, nens i uns quants vells. Eren pobles silenciosos que la vida amb prou feines tocava. El temps s'havia aturat i la gent creia que tot canviaria, que un dia, un cop acabada la guerra, la civilització faria la seva entrada triomfal en aquell eixam de cases disperses, mortes i tremoloses. M'hagués agradat tenir amics, saber que no estava sol i abandonat, poder ser protegit, saber que em podria refugiar a les cases d'aquesta o aquella persona. Ni tan sols tenia dret a dir que estava sense família, que els meus pares estaven lluny, a la riba oposada del mar, més enllà d'aquell blau interminable, que entre ells i jo hi havia com una muntanya alta i infranquejable. En canvi, em vaig veure obligat a viure amb la meva tia que em va maltractar. Quan hi vaig pensar i la vaig veure aparèixer, em va irritar amb aquella veu aguda i brutal. Una veu feta per cridar, per cridar, insultar i insultar.

Fins i tot els animals tenien por de la seva veu. Només amb el seu marit va baixar la seva cresta i el volum de la seva veu va canviar completament, transformant-se en el bagatge d'una ovella. La meva tia pensava que una nena no és capaç d'entendre el que passa al seu voltant. No només ho vaig entendre tot, sinó que, a més, no em vaig quedar callat ni passiu. Va ser una batalla constant. Una lluita interminable i esgotadora. De tant en tant pensava en el futur: ella era vella i indefensa, jo

era jove i forta, però malgrat tot no l'hauria tractat malament, no formava part de la meva naturalesa.

De vegades m'acostava al riu on trobava gent que anava a rentar roba, a rentar, és a dir, rentaven els llençols i les mantes, primer remullant-ho tot a la cendra. O quan, després de l'esquila, venien a rentar la llana de l'ovella i l'assecaven al sol per blanquejar-la i després emprar-la per farcir els matalassos dels llits. Vaig anar a recollir els flocs que quedaven entre les pedres de la riba i vaig vestir amb ells el meu ninot de drap. Quan no sabia què fer, vaig començar a aixecar les pedres de la riba de la riera a la recerca dels escamarlans, les vaig enganxar amb els dits per sobre del cap amb habilitat, per evitar que les seves urpes em pessiguessin els dits. Els vaig portar a casa i al vespre quan la meva tieta va encendre el foc els vaig rostir i me'ls vaig menjar: per a mi va ser un sopar especial. De vegades, en lloc de crancs, tan bon punt s'aixecava la pedra, petites granotes aterrides disparaven cap amunt amb un salt vertical, fent-me saltar de por. Vaig pensar que eren els meus companys de joc i de vegades fins i tot em penedeixia d'haver-me'n d'anar, deixant-los sols a les fosques tota la nit. Quan vaig haver de tornar a casa al vespre vaig cridar en veu alta a l'oncle Michele, aprofitant l'eco que es va crear a la vall. De vegades, a l'estiu, quan hi havia la família Scardino residint en una casa més amunt de la vall, anava a visitar-los. Vaig jugar amb la Mimma que era la petita dels germans.

Goofy solia construir cadires i taules per a les nines. Què bonic va ser passar unes hores en companyia. Al matí em van trucar quan anaven a l'altra banda del riu a buscar llet. Tenien la galleda per omplir, "Concettina" es va conformar amb veure'l munyir. La propietària de les vaques, Micca a Cappellea, es va apiadar de mi i em va oferir mig got. A casa de la meva tieta

veiem llet dos cops a l'any: quan feia galetes i per Pasqua quan preparava coloms amb l'ou d'anella de colors. Quan la llet va bullir, n'he desnatada fins a l'últim tros. A l'habitació de la masia hi havia el llit de l'oncle, si es podia dir llit, amb les taules posades sobre dos cavallets de ferro amb un matalàs de palla, ja que havien deixat el de crin a Novara. Vaig haver de dormir en un matalàs de palla amb només una vella manta militar a sobre, greixosa i esquinçada. Vaig anar al llit amb una camisa de lona que portava fins i tot durant el dia sense calces. No és possible descriure el fred que patia cada nit. Quan plovia, s'havien de col·locar recipients per recollir l'aigua que penetrava des del sostre. Si necessitava fer pipí a la nit, havia de sortir de casa i fer-ho prop del pas. Si no m'adonava, per què somiava, i ho feia al matalàs de palla, al matí també em donaria moltes pallisses. La tieta Antònia també se'n va anar a dormir amb la mateixa camisa que feia servir durant el dia, mentre l'oncle Michele s'enroscava com havia fet la seva mare.

La cerimònia de dormir es feia seguint el ritual habitual: primer vaig anar al llit, després va ser el torn de la tieta, després l'oncle es va treure els pantalons i la roba interior de lona de ratlles. Amb la camisa força fluixa que portava durant el dia va anar cap al llit i va apagar el llum d'oli col·locat sobre una taula contra la paret. Jo, que era entremaliada, vaig fer com no mirar i vaig mirar de totes maneres: quan es va ajupir per apagar la flama vaig veure la seva silueta projectada a la paret, com una ombra xinesa, amb el din-don penjant. -Oh, que bonic! - va dir, perquè tot el vi que havia begut li feia molta calor. Al costat del seu llit hi havia dos taps, és a dir, dos grans cistelles de canya on guardaven les figues seques. Els cobrien amb draps bruts i greixos i sobre aquest últim hi havia la roba interior neta de l'oncle. En una capsa prop del meu llit guardaven pa i una

bufanda que em embolicaven al cap quan anava a l'escola a l'hivern, la meva roba interior i la de la meva tieta. Només els feia servir els diumenges quan anàvem a missa a Novara. Els meus oncles deien que no els hauríem de portar al camp perquè els gastaríem inútilment.

Al gener van matar el porc. Van preparar unes llonganisses i van salar el llard. Els peus bullits es conservaven en una olla de terracota immersa en llard. Normalment es menjaven al maig amb faves fresques perquè tradicionalment no es podien menjar abans. Una vegada, era abril, li vaig preguntar a la meva tia perquè tenia molta gana i no sabia què menjar amb pa. La meva tia va començar a cridar que m'havia tornat boja. Un dia, mentre tornava de l'escola, em vaig trobar amb l'Ofelia amb la seva germana pel camí de la mula. Havien perdut la mare i havien tornat amb el seu pare de França.

Eren molt més pàl·lids que jo, em vaig compadir d'ells i els vaig dir: entreu on visc, en aquest moment la meva tieta surt a buscar aigua, al forn hi ha una olla amb menjar, agafeu-la, alimenteu-vos però no Doncs no digues res a ningú.- Em van donar les gràcies i, moguts per la fam, van seguir el meu consell sense dubtar-ho. Al maig, quan els oncles havien cuit les faves, van anar a buscar els peus de porc i en canvi només van trobar l'olla amb el llard de porc: pensant naturalment que era jo, durant molts dies es van enfuriar contra mi per fer-me pagar. Aquella vegada em vaig sentir molt orgullós perquè per primera vegada vaig tenir la agradable sensació d'haver guanyat una gran batalla contra la seva cobdícia. A causa de la manca d'higiene, les puces regnaven tranquil·les per tota la casa. Em van picar el coll a la nit i la meva tieta m'untava amb oli d'oliva cada vespre per evitar que les puces em xuclessin la sang. Al matí el meu coll semblava pintat. Com la meva tia, també tenia polls, no m'havia

acostumat a rentar-me el cap. D'altra banda, la meva tia solia arrissar-me els cabells i untar-los amb aigua i sucre per mantenir-los estilitzats.

Els meus companys, en canvi, sempre estaven nets. Ni el més pobre d'ells era tan brut com jo. El professor també va contribuir al treball de la marginació allunyant-me de tothom fins a l'últim escriptori. El meu cos estava indescriptiblement brut. Em rentaven al riu un cop l'any, amb motiu de la festa de Ferragosto, la més important del poble. Una vegada, mentre pensava en la meva mare, tenia uns set anys, vaig caure a la cendra bullint del braser. Em vaig cremar la mà dreta i la meva tieta no em va portar al metge, sinó que em va tractar amb herbes cada dia. Vaig tenir dues bombolles semblants a dos ous de colom, vaig cridar de dolor però ella no es va moure mai. Semblava que m'estaven rosegats pels ratolins.

Em vaig recuperar miraculosament després d'un parell de mesos i encara en tinc els signes. A l'escola, mentre jo estava al balcó un diumenge, una nena que baixava em va preguntar si volia anar amb ella a la lliçó de catecisme de la senyoreta Vincenzina. No sabia què era perquè la meva tieta només em portava a missa les festes més importants, no entenia quin significat tenia anar a l'església. Davant de casa nostra vivia un capellà, el pare Buemi, però el vaig trobar molt poques vegades i el vaig mirar de mala gana. La meva tieta em va repetir fins i tot: "Si parles amb ell, aquell capellà et tallarà la llengua". No obstant això, vaig demanar i inesperadament vaig obtenir permís per fer classes de catecisme. De seguida em vaig sentir a gust en aquell entorn. La senyoreta em va donar un llibret i un diari. Vaig sentir una immensa alegria en sentir parlar de Jesús, un dia em va dir que em prepararia per a la meva primera comunió. En vaig parlar a casa i em van dir que encara era massa petit. Vaig respondre,

mentint, que totes les noies del grup ho haurien fet. En realitat ja s'havien confirmat, però la senyoreta i jo vam estar d'acord i vam fixar la data amb el mossèn de San Nicola: el dia de Corpus Domini.

Va sorgir el problema del vestit blanc, però algú va informar a la tia que les monges el llogaven. Va arribar el dia tant esperat: al matí em va acompanyar al dejuni de l'església. Va pensar que les altres noies hi eren perquè mai havia pres la iniciativa de contactar amb la dama del catecisme. En adonar-se que estava sola, em va insultar: "Mentider, groller". El meu professor també estava a missa aquell matí amb altres persones. Algunes dones presents la van calmar. Va arribar el capellà i em va agafar de la mà i em va portar a la sagristia per confessar-me. Em va dir paraules boniques que mai havia sentit abans. Vaig tenir la sensació d'anar volant cap al cel i em vaig dir: "No és cert que els sacerdots tallin les llengües, al contrari saben entendre el patiment d'una nena". Si hagués pogut l'hauria abraçat i besat amb alegria.

Em va fer dir cinc Avemaries com a penitència i vaig tornar al meu seient. La tieta em va preguntar de seguida què li havia dit al mossèn que s'hi hagués quedat tant de temps, i jo li vaig dir: - La senyoreta m'ha ensenyat que la confessió és secreta -. - Sí, però m'ho has de dir la primera vegada - va insistir l'arpià. De cap manera. Hi va haver missa, Comunió i a la sortida em van obligar a besar la mà del meu oncle i dir-li: "Si us plau, beneïu-me". Vaig començar amb el meu avi, sempre la mateixa frase, després vaig anar per tots els familiars. La tieta Gaetana em va regalar un llibret. Tenia gana, però ningú em va oferir menjar. Normalment, un cop acabada la cerimònia, s'acostumava a anar al bar a buscar granits amb galetes, però els superava la mania d'estalviar: al migdia menjàvem un plat de pasta i a la tarda

anàvem al fotògraf perquè els familiars van suggerir enviar una foto de la mare.

Havia acabat la segona classe i vaig aprovar amb notes molt baixes. Aquell any vam haver de quedar-nos al camp tot l'estiu. Vaig objectar: "Almenys els diumenges he d'anar a missa i visitar el meu avi que està sol". Era un home molt bo, patia d'asma. La filla el va descuidar, en part per negligència, en part perquè estava condicionada pel seu marit, que sempre estava enfadat amb els veïns, els familiars i el sogre.

Vaig agafar la roba per rentar i la vaig portar a la meva tia en secret de Michelillo, sinó hi hauria problemes. Ni tan sols va sentir amor pel seu pare: un dia una de les seves germanastres va venir a Castrangia per dir-los que havia mort. "Si no te'n vas, et donaré una puntada de peu al cul", li va dir.

Quan es feia festa al poble, als membres de la banda musical se'ls ofería el "pezzo duro", un gelat així anomenat per la seva particular consistència. Uncle Michele, mai va quedar clar si

perquè no li agradava o perquè el va portar a un gest de generositat inusual, en veure'm passar per aquí em va cridar: "Concettina, vine a buscar el gelat". I així vaig aprofitar per gaudir, en aquelles rares ocasions, d'alguna cosa bona.

Fa un temps el doctor Cosentino de Baceno em va recordar un detall que s'havia perdut a la memòria. Mentre la banda tocava pels carrers del poble, els nens intentaven sumar-se a la cercavila. Però per justificar la seva presència calia "conèixer" un membre. Per demostrar-ho, tenia la mà a la butxaca de la jaqueta. D'aquesta manera vaig seguir el meu oncle Michele, mentre Gianni Cosentino, fill d'un mestre de primària i orfe, guardava la mà a la butxaca del cap de colla.

En plena guerra van començar a caure algunes bombes a Novara. Tothom va fugir i alguns coneguts es van refugiar a Castrangia amb nosaltres. Per a mi va ser una festa perquè podia estar en companyia. De tant en tant se sentia el xiulet de la metralla. També va arribar la tràgica notícia que el fill del propietari de la pastisseria d'Orlando va ser destrossat per una bomba. La mare de Domodossola, embarassada per quarta vegada, es va quedar sola amb Rosa i Antonietta. El meu pare havia estat cridat de tornada a Sicília per ser Bersagliere. Uns mesos després de marxar es va assabentar que la seva mare havia donat a llum una nena que es deia Emma i que tenia la possibilitat de tornar a casa ja que s'esperava que quedés exempt amb quatre fills.

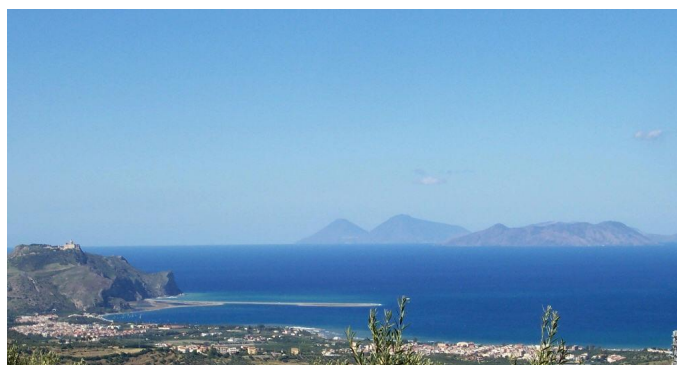
Malauradament, quan va arribar a Domodossola va trobar una amarga sorpresa: l'Emma havia deixat de viure al cap de 12 dies. Dos dies després va haver de tornar al front. Uns mesos més tard -era el període d'incertesa i inestabilitat posterior al 8 de setembre- aconseguí fugir del servei militar i tornà a Novara a

esperar que s'acabés la guerra per reunir-se amb la seva mare. Va obrir una petita sabateria. Cada dia anava a veure'l. Tímid però astut per a la meva edat, vaig tenir la intuïció que el pare anava a dormir amb una dona casada però amb un marit militar. Un dia vaig entrar a la taquilla del carrer amunt de la Piazza Bertolami. La persona de la botiga del costat estava xerrant amb el pare. Vaig saltar amb els dits índex i mig assenyalant per treure els ulls al meu pare que estava enganyant a la meva mare. El veí va aconseguir retenir-me, mentre el meu pare em deia amb un somriure: "Ocupa't dels teus propis negocis". L'any 44 va néixer un nen de cabell fosc, de cabell arrissat com ell...

A Badiavecchia el seu avi patern va emmalaltir d'un càncer d'estómac. Vaig rebre el permís de la meva tia per anar-lo a veure. Sovint baixava de Castrangia i feia el tram vora el riu. El recordo al llit, tranquil. L'àvia encara estava ocupada amb la botiga i hi podia dedicar poc temps. Ella li va posar una branca d'olivera a la mà per expulsar les mosques, però ell va empitjorar i ja no tenia forces i jo les vaig allunyar d'ell. El 2 de novembre de 1944 als 66 anys va volar al cel. El pare encara era a Sicília. Els seus oncles també van assistir al funeral.

De tant en tant rebia unes cartes de la meva mare. El 45 el pare va tornar a Domodossola i el 46 va néixer el meu germà Giuseppe.

Capítol quatre - L'oli, les teranyines i el mal d'ull

La guerra feia estralls a tot el món, les comunicacions eren difícils i ja no vam saber de la mare. Per sort, el meu pare havia estat convocat a Sicília al cos de Bersaglieri i quan va tenir uns dies de llibertat va venir a visitar-me. A causa de la guerra hi havia molta gent al camp. Els desplaçats normalment es quedaven quinze dies, però aleshores el poble correa perill de bombardeig i preferien quedar-se al camp tot l'any.

De tant en tant em refugiava amb aquella gent. Hi havia una família amb quatre fills que sempre estaven de bon humor tot i que els faltava menjar. Vaig veure la cobdícia dels meus oncles que tenien tantes figues seques i no les donaven a ningú: vaig agafar un bon grapat i les vaig portar d'amagat. Els vaig guardar algunes de les mongetes que em van donar per esmorzar. Fins i tot pa dur: una llesca que la meva tieta em va posar a la butxaca abans d'anar a l'escola la vaig compartir amb aquells nens i a canvi em van donar un paper per escriure, em van fer jugar al gronxador i un d'ells va construir joguines, cadires i llits per a nines que em va regalar a mi i a la seva germana petita, mentre que la seva germana gran ens feia ninots de drap.

De vegades passava que baixava al riu, on les dones dels voltants anaven a rentar-se la roba amb cendra, i jo em quedava allà mirant meravellat el foc encès per escalfar l'aigua en un recipient sostingut amb dues grans pedres.. Mai vaig veure la meva tia fer aquestes operacions. Quasi mai es rentava o anava al riu quan no hi havia ningú per no deixar al descobert la seva roba greixosa i molt bruta.

Altres vegades he observat les dones que estenen durant dos o tres dies el lli teixit a casa sobre les pedres. El van mullar i el van assecar sota el sol abrasador fins que va quedar blanc. La meva tieta sempre em trucava a casa però jo feia veure que no escoltava. Durant la guerra, la seva nora també havia tornat de Torí amb una nena. Per respecte a Salvatore, el seu fillastre, va ser tractada com una reina. Durant aquell període es van quedar al poble i per a l'ocasió la tieta va treure el sabó perfumat, tovalloles de roba, assecador de plats, estovalles i tovallons per fer una bona impressió. En canvi, em van tractar com un criat, em van enviar a fer encàrrecs i a buscar aigua a la font, perquè enviar un hoste era una vergonya.

Va arribar el Nadal i, segons el costum del nord, al matí la núvia va rebre un preciós regal del Nen Jesús a la seva filla: un preciós joc d'olles i plats per a una nina. Estava feliç per ella, però al mateix temps estava rebent d'ira, ja que aquelles coses no m'havien passat mai. Cada cop era més feble. Hi havia raïm, però ai de menjar-ne: s'havia de premsar per al vi. Només es podia menjar el robat als veïns. Les avellanes es recollien però per vendre-les. En vaig menjar d'amagat com els esquiroles del bosc. Els meus oncles compraven llet només per Nadal i Pasqua per fer galetes i jo la desnaïa amb una culleradeta mentre bullia. La meva tia poques vegades em preparava ous ferrats. Sovint m'esperava que me'l fregís: - Deixem-ho perquè quan en tinguem

i passi la posta d'ous (era un jove de Messina que anava pel camp recollint ous i passant-los per frescos) pot vendre'ls i obtenir els diners -. Va recollir ous durant dos mesos i després els va vendre.

La gent de Messina que va comprar els ous probablement tenia un pollet a les mans. Les figues s'havien de beure un glop, només se'n podien menjar unes quantes, les altres es deixaven assecar al sol per vendre o conservar per a l'hivern. El mes d'octubre es feien al vespre unes castanyes precioses. Si en sobraven pelades, el meu oncle les deixava a la taula de l'habitació (no al plat sinó a la estora untada per l'oli que degotava del llum) i al matí, quan es llevava a les quatre per anar a treballar, em despertava i em donava les castanyes i em deia: "Esmorzes". Vaig obeir i me'ls vaig menjar per gana, però sabien a oli i, inevitablement, em feien mal de panxa. L'oncle es va presumir: - Estimo la meva neboda, fins i tot li preparo castanyes quan encara és ben entrada la nit -. En realitat, el meu oncle tenia odi als seus ulls. De vegades eren grocs, d'un vermell ardent quan s'enfadava: tot i que eren petits, aquells ulls li envaiïen la cara. Eren petits i profunds com forats estrets amb odi que brollava d'ells. Mentrestant, triomfaven la disenteria i els cucs. De tant en tant la meva tieta em donava una culleradeta d'oli. Això allunya els cucs, va murmurar per convèncer-se... després va començar amb el "prichentu": - Mazzai un vermu gruossu quennu ìa pagana, ùa u mazzu chi sugnu all Christian. O dilluns escoltes, o dimarts escoltes, o dimecres escoltes, o dijous escoltes, o vinardì escoltes, o dissabte escoltes, matteia du jurnu de Pasqua u Viermu sturdudu a tierra casca.-

(Vaig matar un cuc gros quan era pagana i ara el mato com a cristià. El Dilluns Sant, el Dimarts Sant, el Dimecres Sant, el Dijous Sant, el Divendres Sant, el Dissabte Sant, el matí del dia de Pasqua). el cuc atordit

cau a terra).

No sé com vaig sobreviure.

Aquí obrim un parèntesi.

Van passar molts anys i vaig tenir mal de panxa. Vaig anar a fer radiografies amb màquines de la mida d'una habitació. Em van donar una mica de papilla blanca per veure si hi havia úlceres. Malauradament, no es va poder veure res. El radiòleg va dir que era gastritis i em va donar pal·liatius per alleujar el dolor. Vaig arribar al punt que no vaig poder aguantar ni una cullerada d'aigua. Jo tenia uns cinquanta anys. Paolo, un amic de l'Armando de Piacenza, em va proposar portar-me a un especialista. També va venir al Dr. Mazzeo. L'instrument de gastroscòpia no podia entrar més enllà de la gola. "No sé com salvar aquesta dona", va dir el metge, "el pílor està tancat". Totes les persones que es van fer la gastroscòpia van sortir de l'habitació pel seu propi peu. Jo en una llitera amb una IV. El metge em va prescriure una cura forta durant dos mesos. Quan vaig tornar l'instrument encara no passava. Un altre tractament encara més fort durant tres mesos.

Cinc mesos després de la primera visita, l'instrument va començar a trencar el pílor. "Miracle!" va dir el doctor Mazzeo. Un cop retirat el tub em va fer moltes preguntes per entendre si era congènit o causat. Vaig començar a plorar: "Potser era l'oli que em donava Zizi de tant en tant pels cucs". El metge es va posar les mans als cabells: "Oli? I encara sou viu!". Continuant el tractament, de tant en tant repetia la gastroscòpia.

Gràcies al Doctor Mazzeo que em va salvar la vida, ara anys després puc gaudir del menjar només amb una mica de medicament de contenció.

Quan algú la cridava des del balcó, la seva tia no tenia el cap girant. Aleshores li van aconsellar que prengués un got petit de ferroquina amb l'estómac buit. Va convèncer el seu marit perquè el comprés i al matí també em va donar una copa.

A més, la superstició també regnava en aquella casa. El seu oncle sempre tenia mal de cap pel vi que bevia, però segons ell la causa era el mal d'ull d'algú. L'esposa l'havia d'allunyar: va agafar un plat amb una mica d'aigua, va abocar-hi una mica de sal i una gota d'oli i després va començar amb el prichentu pel mal de cap: - Oglu biridittu, ogliu santissimu, vine a aquesta casa i fuig aquest. morocchiu, ogliu biriditto, surt i expulsa aquesta mammucca... (Oli beneït, oli santíssim, entra en aquesta casa i allunya aquest mal d'ull, oli beneït, fes-te fort i expulsa aquest diable...).

Aquesta taca d'oli beneït va expandir, segons la seva creença, el mal d'ull. Poc després es va ruixar aigua als quatre racons de l'habitació i el seu mal de cap va desaparèixer.

Per curar les ferides, es combinaven teranyines amb oli i un petit tros de carn per fer brou. Aquella barreja horrorosa era, deien, infal·lible! Al matí em van donar un got d'aigua amb magnesia. Al cap d'una estona, tot tremolant, vaig haver de sortir al fred per alliberar-me. Quan em vaig recuperar em van enviar a una dona que feia trucs de màgia: em va mesurar de cap a peus amb una corda i els meus braços horitzontals amb el mateix. Si faltava una peça, evitava la mort per aquell any.

Encara que a la seva manera els oncles tenien fe en Déu, en els Sants, en la Mare de Déu. Cada any el 8 de setembre anaven caminant fins a Tindari, fins al santuari dedicat a la Mare de Déu Negra a uns quaranta quilòmetres de la població. Ja des dels cinc anys vaig haver de fer aquella penitència.

Amb motiu de les pelegrinatges al Santuari de Tindari, el dia abans la tieta feia els cappini (sabatilles) amb draps. L'oncle puntualment anava a caçar i portava a casa un o dos conills salvatges per cuinar. Per fer una bona impressió, la tieta també va preparar albergínies farcides. Es va mirar al mirall i es va netejar la cara amb un drap. Aleshores estava de moda la cançó "On és el zazà, la meva bellesa" i vaig agafar el costum d'anomenar-la "zizi".

Vam sortir cap a Tindari cap a les onze del vespre per arribar de matinada. Cansat i esgotat per la meua fragilitat, vaig demanar moltes vegades una mica d'aigua fresca, però no la van comprar a les parades com tota la resta de gent cansada: feien cua a l'única font situada prop de l'església de la qual brollava aigua calenta que no va ajudar a calmar la calor. Segons la tradició, compraven cigrons, faves i faves canellini, després anaven a missa, resaven la Madinuzza i a la sortida es trobaven amb els seus conciutadans i els meus parents paterns. Al migdia vam anar a dinar sota les oliveres del voltant. És una llàstima que estigués tan cansat, aquell dia de fet sempre hi havia menjat apetitós per fer una bona impressió davant dels amics. El dinar incloïa un conill salvatge cuinat al forn, que l'oncle sempre anava a caçar un parell de vespres abans, albergínies i pebrots farcits, raïm i galetes casolanes. Per tornar a casa els amics agafaven un mitjà de transport: el cotxe o els carros tirats per cavalls. Vaig mirar, ja resignat a tornar a peu. Només si hi havia un oncle em podia permetre el luxe de muntar a cavall, sinó era dolorós.

Capítol cinc - Els mussols

Encara pel que fa a la religió, com que el meu oncle era membre d'una confraria, tenien l'obligació de confessar-se i comunicar-se el Diumenge de Rams a l'església de San Giorgio. La cerimònia va tenir lloc a les cinc de la matinada, el mossèn va confessar primer tots els homes en una capella, després va anar cap al confessionari de les dones.

Quan va ser el torn de la seva tia, que duia un gran xal negre, va acostar la peça a la reixa per cobrir-se el màxim possible: semblava que hagués de prendre inhalacions de camamilla. Va confessar i després: - Ara et toca a tu - em va dir. Tot i que vaig voler confessar-me durant l'any no vaig poder. La meva tieta em renyava: "No t'has de burlar del Senyor, n'hi ha prou amb un cop a l'any, sinó no ets digne d'agafar l'hostia perquè pots pecar fins i tot amb els teus ulls".

Cap a les nou Santa Missa, comunió i directe a casa. Com és habitual, per motius trivials, el seu oncle va començar a maldecer i va tenir una tos nerviosa. Van passar escenes indescriptibles: si aquell dia per alguna raó algú ho necessitava, no podia escopir, sinó llençaria el Senyor de la boca. Si per desgràcia passava, agafava la tapa de la gerra, hi escopia i tornava a beure el líquid amb aigua i sucre. Durant la Setmana Santa, la gent s'allotjava al

poble fins i tot de nit per assistir als sermons del vespre del monjo. Dijous es van preparar la colombe, una massa de galeta de diverses formes amb ous durs bullits amb aigua i anella, un colorant tòxic. El Divendres Sant al matí de dejuni vam visitar totes les esglésies adornades amb brots de blat, després ens vam empassar tres fulles de néta (herba medicinal d'olor intensa) que garantia el benestar durant tot l'any.

No calia treballar de dia per no fer mal a Jesús crucificat, si cosies l'agulla et picava, si veies que hi havia risc de fer-te mal al cos, etc. Per aquell dia, fes el que fes, ni tan sols em van colpejar, sinó Jesús ploria. A les onze del dissabte hi va haver la Missa de Pau i Resurrecció. Tots els nens portaven coloms per rebre la benedicció del sacerdot i després menjar-los. Mai m'he pogut treure aquella satisfacció perquè vaig haver de guardar el meu colom amb dos ous per a l'excursió escolar que es va organitzar el dimarts després de Pasqua. Vaig haver d'oferir un ou a la professora. El dia de Pasqua em van comprar un xai fet de pasta reial, el més petit per no gastar massa. L'oncle era tan avaro que es lluïa les sabates amb el sutge de la paella que es formava al foc. Si la meva tieta sabia que una feina estava acabada i la pagaven, em va aconsellar: "Pregunta al teu oncle si ha portat els diners".

Ella i jo quasi el vam haver d'adorar com a dos esclaus fins que es va traslladar i li va donar deu lires a ella i cinc a mi. No em vaig poder gastar els meus diners perquè estaven destinats a la guardiola. Una vegada li vaig dir a la meva tia que volia jugar a la loteria. Va acceptar perquè esperava guanyar. El meu era mentida. En realitat, també em sentia deficient per vestir-me en comparació amb els meus companys: tenien faldilles, però a la meva tieta no li agradaven i em vaig veure obligada a portar vestits complets. Tots portaven mitjons de genoll de cotó blanc,

marró o blau, m'havia de conformar amb els mitjons que feia de taronja, un color que costava menys que els altres. Els portava per sobre del genoll recolzats per una goma elàstica, però el problema més gran era que, sense peu, arribaven fins al turmell. Per sobre portava uns mitjons curts amb punys. Ja estava prou marginat i també vaig haver de destacar per la meva roba. Amb les cinc lires m'havia plantejat comprar uns mitjons més decents que em posaria al matí abans d'entrar a classe. La botiga estava tancada aquell dia. No vaig poder anar a casa amb els diners perquè la meva tia els hauria trobat. Vaig pensar a amagar-los sota una pedra al llarg del camí muller. Va ploure a la nit i, al ser de paper, es van desintegrar completament, com em vaig adonar l'endemà al matí quan els vaig anar a recuperar.

Van passar quinze dies i la meva tieta em va preguntar si havia guanyat la loteria. Fins i tot llavors no vaig ser sincer i vaig dir que sí. Aquests diners no van arribar mai. El Divendres Sant, durant la processó en honor a la Mare de Déu dels Dolors, trobant-se amb la mestra li va demanar explicacions. Em moria de vergonya. Naturalment, ella no era conscient de tot, així que vaig rebre dues bufetades de la meva tia sota la seva mirada severa. Sempre vaig anar a l'escola de bon grat, però amb mals resultats. Ningú m'entenia i sempre em van promocionar gràcies a les recomanacions, així que la meva mare estava tranquil·la que sempre em feien estudiar. Només amb el gat em va anar bé, fins que un dia l'oncle borrarxo va tornar del poble amb una mica de tripa i l'animal va agafar un tros per alimentar-se. Prenent un mosquetó deixat pels soldats, el va matar al camp obert. Va ser una gran decepció per a mi.

A l'hora de batre vaig anar a collir els grans de blat i ordi que quedaven al corral dels veïns, els vaig posar en una bossa i els vaig portar al molí de la senyora Tindara al riu. Llavors vaig

portar la farina a Novara a la cosina de la meva mare que, essent vídua amb dos fills petits, al matí va anar a recollir llenya al bosc i va encendre el forn per preparar el pa als que li portaven la farina, guanyant-se uns diners i una mica de pa per als nens.

Al setembre, quan les figues estaven madures, vaig enfilem les plantes i vaig collir els saborosos fruits, posant-los en cistelles de canya penjades amb un ganxo de les branques. Les figues es tallaven i es deixaven assecar al sol sobre un dosser. Al cap d'uns dies es van assecar. Plantats en cistelles grans es menjaven a l'hivern. En aquells temps tan bonics venia la senyora Maria, veïna del camp, a preparar les figues seques. L'anava sovint a visitar. Va ser mare de molts fills. Un d'ells, Carmelo, era epilèptic. De tant en tant ja no es trobava. La mare preocupada va anar a buscar-lo i jo la vaig acompanyar quasi divertint-me.

Quan estava a cinquè de primària la professora ens va demanar que comuniquéssim als nostres pares que ens portaria al cinema a veure la pel·lícula "El petit alpi". Els oncles: "No vas a veure aquesta brossa". El nebot del capellà de davant havia sentit: "L'has d'enviar, jo tampoc el vaig veure". Després es van traslladar i vaig poder anar-hi.

Havia arribat un paquet de la mare amb dolços. N'havia portat alguns a l'escola. Era una època de fam i fins i tot els dolços eren escasses. La germana del meu professor va ensenyar quart de primària mentre jo anava a cinquè. Va demanar dolços per a una nena més pobre que jo que estava malalta i li vaig deixar tots.

L'any 1945 el meu pare va tornar a Domodossola. El vaig tornar a veure l'abril de 1946 i amb ell estava la meva mare que esperava un nadó.

Vaig passar uns deu dies feliços amb els meus pares. Sovint anava a visitar els meus avis i oncles, així que menjava tant com

volia i bevia molts refrescs de la meva àvia que els venia. Al final la meva mare em va voler endur amb ella al nord d'Itàlia, però la meva tieta, sempre falsa i egoista, la va convèncer perquè em deixés amb ella. Jo estava a cinquè de primària, sempre lluitant per la meva fragilitat. Durant els dies d'exàmens va arribar la notícia del naixement del seu germà petit. Completament feliç, però trist al mateix temps, vaig plorar d'alegria i dolor. Potser per això el professor em va promocionar tot i que no havia obert la boca durant els exàmens. Aquell any van establir una secció de batxillerat al poble i quasi tots els meus companys s'havien preparat per a les proves d'accés per entrar-hi. Per a mi no hi havia cap possibilitat: els meus oncles estaven convençuts que només els mussols assistien a aquest tipus d'escola. De fet, un cop acabats el batxillerat van haver d'anar a Messina per fer els seus màsters. Els meus pares van haver de pensar en enviar els diners dels llibres, no haurien fet cap despesa. Vaig seguir plorant perquè volia continuar els meus estudis. Aleshores em van oferir l'oportunitat de matricular-me al curs professional de dos anys, una mena de secundària molt pobre de dos anys. Hi anaven els més pobres, en tot cas vaig acceptar. Caminant d'anada i tornada, matí i tarda vaig assistir al curs. L'escola era mixta: els mascles més ruïnosos van aixecar la mà contra el director que feia classes de matemàtiques, també van ensopegar els professors italià i francès. Les tasques domèstiques s'ensenyaven a les noies i els coneixements agrícoles als homes. En realitat, no hem après res. El meu benefici va ser bo sent tímid i amb una gran set d'aprenentatge.

Abans d'acabar el curs els professors ens havien preparat per a un teatre benèfic. Vaig haver de fer acte de presència vestit d'eriçó de carrer. Hi havia la gorra del seu oncle, faltaven els pantalons curts. Quan li vaig dir a la meva tia, ella va exclamar:

"Ets un ximple per posar vincles". No em vaig desanimar: vaig anar a la Liezza, la dona del barber, per demanar préstecs els pantalons del seu fill. Així que el vespre de l'actuació em vaig disfressar d'eriçó de carrer, entre molts aplaudiments i la desesperació dels meus oncles, presents entre el públic per a l'ocasió.

Malauradament, fins i tot aquests dos anys van passar i vaig acabar l'escola per sempre pensant que m'havia quedat tan ignorant com i més que abans.

Capítol sis - Si us plau, perdoneu-me (La llum de les estrelles)

Tenia dotze anys quan la meva mare va venir a visitar-me a l'agost amb el meu pare i el meu germà petit que vaig veure per primera vegada. Veure la seva cara petita em va fer feliç i recordo aquell dia com un dels millors de la meva vida. Els meus pares estaven decidits a portar-me amb ells per tornar a l'escola, però la meva tieta els va dissuadir de la idea per enèsima vegada: m'enviaria a ser modista amb la perspectiva d'aprendre bé l'ofici. I així va passar, contra la meva voluntat. Els meus pares van marxar i jo em vaig quedar a Sicília com un idiota. A partir d'aleshores no vaig tenir pau i sempre vaig plorar d'amagat. Els meus oncles deien que els meus pares segur que no m'haurien estimat com ells, que m'havien criat com una filla (una filla segurament hauria passat pel mateix dolor que jo). Un dia la meva tieta va anar a la millor modista del poble, on també havia après l'ofici la meva mare, per preguntar-li si em contractava. La modista li va respondre que ja tenia vuit noies i que no podia augmentar el nombre. L'endemà la seva tieta li va portar uns ous per convèncer-la i li va dir: - Torna d'aquí un mes, potser un dels aprenents marxa a Torí i queda un lloc lliure per a la teva neboda

- Puntualment, al cap d'un mes la meva tieta em va enviar al laboratori. La senyoreta, que no feia més d'un metre i mig d'alçada, em va donar la benvinguda: "D'acord, t'enduré perquè em sap greu, imagino que preferiries venir a mi que quedar-te al camp. amb la teva tia". No estava del tot equivocada en pensar-ho. L'endemà a les vuit vaig aparèixer. "Comença a escombrar el laboratori", em va dir, "després rentaràs el terra". La història començava a fer-me pudor. Em vaig posar a netejar com vaig poder. Jo era petit d'alçada, tenia dotze anys, però en semblava vuit.

No sabia rentar el terra: al camp era de pedra i al poble, on hi havia rajoles, la meva tieta no el rentava mai per no desgastar-les. Vaig intentar fer tot el possible, però la modista em va dir cul perquè no m'havia rentat bé. A les nou van arribar els treballadors i van començar a interessar-se per la nova causa (nena). Tots em miraven amb un aire de llàstima. Vaig escoltar els seus discursos i em vaig sorprendre no saber les coses essencials de la vida. De tant en tant em donaven treballs de modista, coses que no m'agradaven fer, sempre amarg per no haver pogut estudiar. Hi havia un aspecte positiu del dia: al migdia, sense haver de tornar al camp, vaig menjar tranquil a casa, vaig estendre un tovalló a la taula, vaig posar el got, l'ampolla d'aigua i un plat. En resum, per menjar un tros de pa dur i formatge em va agradar posar taula com tota la gent normal. Després de dinar vaig anar a veure una veïna que era nou anys més gran que jo i que era modista. Ella em va ajudar a obrir els ulls a la meva ingenuïtat. Amb ella vivien la seva mare, una germana amb potes d'elefant i un altre invàlid.

De vegades em convidaven a prendre un bol de sopa. La modista em va demanar que l'ajudés a fer brodats de punt de creu a la roba dels nens. Una vegada vaig tenir una crisi de

tristesa i vaig deixar la feina a mig fer. Una altra vegada, per desgràcia, vaig agafar la cendra del braser i la vaig sembrar per l'escala. Van dir: "Qui hi ha? Agafaré una malaltia?". Al final em van entendre i em van perdonar.

De vegades pujava a les monges de l'orfenat Antoniano per jugar amb els orfes. Els vaig envejar una mica perquè vivien els seus dies en ordre. Menjaven amb la taula sempre ben parada, després tocaven i finalment a hores fixades es dedicaven a la devoció de Déu resant. Vaig pensar: - Sort d'ells, ja no tenen els seus pares i tanmateix viuen bé amb les monges, mentre que jo tinc pares però estic obligat a viure amb aquests terribles oncles -. Sense el seu coneixement, per evitar un interrogatori avorrit posterior, de tant en tant anava a visitar una tieta paterna que vivia al poble. Li vaig demanar diners per enviar una carta als meus pares demanant-los que em portin amb ells.

El novembre de cada any em portaven a la fira de Sant'Ugo que tenia lloc a Piano Vigna. En aquest lloc els avis paterns van instal·lar un cobert on preparaven carn a la brasa i embotits que venien juntament amb una bona copa de vi. Per a mi va ser una oportunitat per estar junts amb els meus parents paterns, gaudir d'una bona carn i beure un refresc de colors, mirar les parades de brasers, fanalets, olles de terrissa, quarters i bumbaelli.

L'endemà vam anar de nou a Badia Vecchia per a la festa de Sant'Ugo, una missa, una petita processó i després de nou a la botiga dels meus avis que em van oferir llonganissa, pa i refresc, això abocat d'una petita ampolla tancada amb una bola. a l'interior.

Un cop abans de Nadal vam anar a Messina durant 3 dies. Vam dormir amb un familiar. No em va agradar gens: va dir als seus oncles que robava ous a un pagès del mercat, distreint-la. Havia après al catecisme que no s'ha de robar. Al vespre vam anar

amb la meva filla a un senyor que feia estàtues. Per ser generosos, els meus oncles em van donar diners per comprar-los. A la taula untada de Castrangia vaig poder construir un pessebre. Amb branques d'espàrrecs i uns flocs de cotó vaig formar una barraca. Al vespre vaig gaudir de l'ambient de dues espelmes creades amb closques de nous remullades amb oli i un tros de corda al costat del Nen Jesús. L'oncle Michele també va valorar la idea i em va voler premiar: "Ntoia, pela dues figues de cultiu", i la meva tieta va anar a buscar-les sota el llit on les guardaven.

Quan em vaig aturar a dormir sol a Novara, durant la novena de Nadal vaig anar amb la meva veïna Antonietta a l'ofici que es feia a les 5 del matí a l'església de l'Annunziata. A la part posterior de l'església el sagrista proporcionava les cadires per un preu. Els hem portat de casa. A la tornada vam visitar la Carolina, la rentadora de l'enginyer, que ja treballava de bon matí sota les escales. En aquella època ja havia anat a treure aigua de la font de San Francesco amb grans quarters, per omplir la tina de fusta. Va dir: "Caùsi, espera aquí, vaig a veure si als senyors els sobrava alguna galeta ahir a la nit, perquè puguis esmorzar". Gairebé mai va tornar amb les mans buides. Vaig convidar l'Antonietta a pujar i vam encendre el braser. Quan la Carolina no trobava res més per menjar, vaig anar a la cuina a buscar un tros de pa dur i un got d'aigua "bumbaello". Vam parar fins a les 8 a fer tapets, després ens vam acomiadar: vaig anar al taller, l'Antonietta va anar a casa seva a ajudar la seva mare ja que era l'única filla amb 8 germans.

Només a Novara em vaig sentir ciutadà. Quan vaig anar a visitar l'avi Turi li vaig netejar les finestres i em va donar "una srea" (una propina). Vaig anar a comprar esmalt d'ungles. També vaig comprar dissolvent per eliminar-lo quan vaig intuir que em

trobaria amb els meus oncles. Vaig utilitzar pols de talc com a pols. Ai: un dia ho vaig deixar a la cara i vaig passar pels meus problemes, bufetades i insults. "D'on has tret els diners per a aquestes escombraries?". I vaig dir: "No veus que és farina?". Mentrestant, els veïns s'havien traslladat a un altre barri. Un dia em van convidar a anar al circ. "No tinc diners...", vaig dir. Me les van prestar. A la tarda mariners al laboratori per gaudir de l'espectacle: micos al trapezi, nens a cavall, elefants, pallassos, coses mai vistes. Malauradament vaig haver de treure 8 lires.

Uns dies després, mentre anava a Castrangia, a San Salvatore em vaig trobar amb la mare d'un company d'escola amb una bossa plena de verdures comprades als pagesos. Em va demanar si podia tornar al poble (per la mentalitat de l'època li feia vergonya anar a la plaça amb la bossa!). Vaig estar d'acord, pensant en guanyar diners amb la propina. Malauradament, havent arribat a casa seva amb dificultats, em va recompensar amb quatre cacauets. No em vaig perdre el cor. Vaig guanyar una lira venent un tapet a una senyora de Fantina. Vaig construir Pinotxos de cartró amb cames i braços moguts per una corda. Alguns nens els van comprar per uns cèntims. Una altra idea: ulleres de sol per a nens pobres. Estava buscant embolcalls de caramels de colors transparents davant de les barres. Amb paper de sucre vaig retallar el marc i vaig poder recuperar altres cèntims. Al cap de dos mesos vaig aconseguir tornar les 8 lires.

L'avi, malgrat la seva avançada edat, l'asma i l'hèrnia que tenia des dels cinc anys, va intentar distreure's al camp, ja que la seva filla gairebé mai no anava a visitar-lo. Va estar bé durant els dos mesos d'estiu en què la seva nora va arribar de Messina: li va rentar la roba i va capgirar la casa per netejar-la de tot el que s'havia acumulat durant l'any.

Quan ens trobàvem em deia: "La teva tia és una desgràcia, no

pots fer patir així un pobre vell en brutícia". Al vespre vaig anar a denunciar, però la tieta va criticar la seva cunyada: - És ciutadana, pot pensar per ella mateixa el que vol -. I li vaig respondre: "Tens raó, he vist la neteja que fas: fins i tot has rentat l'orinal amb àcid i va tornar a lluir". En aquest moment em va donar una bufetada perquè no s'havia de parlar d'aquestes coses i em feia fàstic.

Un dia el meu avi em va donar uns diners i em vaig comprar un cançoner del qual parlaven les noies del taller. Durant un temps vaig aconseguir amagar-ho, però un vespre no vaig tenir temps i l'oncle, en adonar-se'n, va començar a jurar: - Fins i tot aquesta lletja d'escombraries, ara t'estàs convertint en un mató -. En aquelles paraules li vaig tirar a la cara abans que ell. Va perdre de vista la meva rebel·lió, em va baixar el cinturó dels pantalons i va començar a colpejar-me violentament. Jo tenia uns tretze anys i va ser l'única vegada que va dir a la seva dona: - He sentit que una senyora marxa cap al nord d'Itàlia, acompanya la teva neboda al poble i envia-la amb ella als seus pares -. En aquell moment em vaig sentir feliç, fins i tot vaig oblidar el dolor dels cops que havia rebut, després vaig anar i em vaig asseure a l'herba pensativa. La foscor començava a caure, vaig pensar, mentre les ombres de la nit s'infiltraven a les branques dels arbres i un lleuger vent fred pujava del riu.

Em vaig recolzar en un noguer i em vaig adormir mirant els núvols. Vaig somiar molt, un eixam de somnis acolorits. Una lleugera brisa em va acariciar la cara. Vaig obrir els ulls i estranyament vaig estimar aquell lloc que sempre havia odiat i em vaig adonar per primera vegada amb estupor que només estava il·luminat per la llum dels estels. Em vaig deixar entrar en aquest estat d'abandonament, vaig tornar a somiar. La felicitat com un fluid misteriós va entrar al meu petit ésser gota a gota.

No era un nen dolç. Els meus peus estaven arrugats, perquè havien caminat sobre els còdols esmolats de la riera, però tot el meu cos, i fins i tot la meva ànima, estaven ara acostumats a detestar tot allò que pogués semblar dolç i tendre. Però confesso que aquell breu son aquell vespre va ser meravellós i no el vaig trobar mai més. Potser per això encara ho recordo. De sobte una mà es va recolzar a la meva espatlla, va arribar la tieta Antònia i a la seva manera em va despertar de cop: "Anem a casa. Quan arribem, besaràs la mà del teu oncle i li diràs - Si us plau, perdona'm -". I així va ser.

Aquell vespre em vaig anar al llit tremolant, aquella nit no vaig poder dormir i em vaig passar les hores esperant frenèticament el dia. Si m'adormia sense adonar-me'n, de sobte m'espantava com per una crida o una sacsejada de consciència, que m'exigia que estigués despert i amb dolor i no em donava treva. Vaig passar la resta del temps amb els ulls oberts, escrutant els monstres que la foscor de la nit dibuixava a les parets i, sense tenir forces per fer res, vaig plorar i plorar. Però no era un crit trist, era una altra cosa que no podia percebre. L'endemà no vaig anar al laboratori perquè el meu cos semblava un mapa, estava tan magullada. Vaig tornar només després d'una setmana quan els senyals van començar a esvair-se.

Capítol set - Emilia

Diumenge a la tarda vaig anar a l'orfenat amb unes amigues: una monja ens va explicar l'Evangeli d'una manera agradable amb alguns acudits rellevants. Quina alegria passar aquella hora feliç. Un dia ens va dir que el bisbe de Messina arribaria a l'octubre per a les confirmacions.

- Aixequen la mà si voleu aquest Sagrament perquè el pugui comunicar a l'arxipreste mossèn Salvatore Abbadessa - Sense saber què fer, vaig aixecar tímidament la mà. Uns dies després li vaig dir a zizi. Ella estava avergonyida: havíem de buscar una padrina. Li vaig proposar la filla del carter, la senyoreta Rina, una jove mestra. Com li podem preguntar? L'endemà vam anar a casa seva i ella va acceptar. El 9 d'octubre de 1948 a la tarda vaig anar amb els meus amics a la Mare Església a confessar-me. L'endemà vaig anar al matí a casa de la meva padrina, que em va regalar una polsera de filigrana teixida amb coronets. Vaig començar a alegrar-me. A les 11 vam anar a l'església. Va arribar el bisbe i va començar a celebrar la Santa Missa. Durant l'interval vam fer fila a la nau central i un a un ens va confirmar. Un cop acabada la missa, els oncles no van oferir ni un cafè a la seva padrina. La van saludar simplement dient-li "commar".

Recordo que encara de petit, quan vam tornar de Castrangia, abans d'arribar al poble hi havia una capella dedicada al Salvador. El zizi es va aturar un moment i va dir en veu alta "oh mares, oh mares...". Vaig pensar que era una pregària. Quan em vaig fer gran vaig entendre que, en canvi, estava trucant a la seva mare difunta, ja que el cementiri es trobava just a sobre de la capella. No havia visitat mai el cementiri perquè zizi ni tan sols anava a la festa dels Sants. Sabia que en aquella ocasió la gent comprava flors a la senyoreta Signorino en un lloc anomenat "Fussadello" i anava quasi en processó a decorar la tomba dels seus éssers estimats. Una vegada li vaig proposar a zizi: "Per què no anem a visitar també la tomba de la teva mare?".

Ella va respondre que ho faria pena. - És inútil invocar "mares - mares" si no li vols portar ni una flor. - Amb aquestes paraules gairebé es commou. Vam anar a Fussadello a comprar uns crisantems. El dia de Tots Sants vaig anar a trucar a l'avi Turi perquè ens portés a la tomba de les "mares", per a mi l'àvia Rosa. El meu avi feia poc que havia fet reconstruir aquella tomba perquè durant la guerra l'única bomba que va caure al cementiri l'havia destruït.

Tot i que estava orgullós d'haver guanyat una altra batalla, els meus pensaments estaven amb els meus pares dia i nit. Vaig intentar distreure'm quan estava al laboratori. Vaig començar a gaudir de la costura: vaig preparar la guata per a les espatlles, vaig bufar sobre la planxa de carbó. Quan la planxa estava calenta les noies grans planxaven les peces per fer roba. Per mantenir-lo tens, es col·locaven peses cosides entre dues cintes a la vora. Els vaig anar a comprar al meu padrí que venia material de fusell. Eren pellets que vaig haver d'aplanar amb el martell. De vegades fins i tot m'aplanava els dits... Mentrestant, la senyora Orlando feia cursos de tall de pagament per a les

noies grans. Estava assegut lluny, però estava escoltant per entendre alguna cosa de les lliçons. Un cop els tiets van dir que aniríem a Fantina a visitar el "commar" i el "comparar", els que dormien amb nosaltres quan venien a Novara per a encàrrecs importants. Una vegada la padrina va preguntar a zizi "Quants anys tens?" I zizi: - Els meus ulls estan enfosquits, no recordo - (si no tenia vista, no ho recordo).

Amb la propina de l'avi Turi vaig anar a comprar un tros de tela verda, per provar la meva habilitat em vaig fer una faldilla. Va arribar el dia de sortida cap a Fantina (dues hores a peu). Ens vam llevar a les 4. Volia sorprendre a Zizi posant la meva faldilla. Era tan estret que gairebé no podia caminar. Quan van veure la meva creació van començar a dir: - La vam criar i ara que comença a créixer fa com un mussol. Ens fa vergonya. I vaig assenyalar: "Això no l'emporto, si vols és així, sinó, vas!" Però en el meu cor vaig pensar "com puc caminar amb una faldilla tan ajustada...". De totes maneres hem arribat al nostre destí. El commar va preguntar on m'havien fet una faldilla tan bonica. - Sa figi illa - (ella ho va fer ella mateixa) va respondre zizi. - Així que quan hem de cosir alguna cosa anem a ella -. Orgull del mussol...

De vegades a la ciutat veia coses que m'entristaven. L'Emília era una sordmuda, potser sense llar. Quasi cada dia passava pel carrer on jo vivia. Si trobava algú es posava la mà a la boca. De vegades la gent li oferia un tros de pa, però hi havia qui li donava sense escrúpols crostes de formatge i després s'amagava per veure la reacció: la pobra noia s'asseia a l'esglaó de la porta i es va colpejar el cap contra la paret. Un dia mentre anava a la botiga a buscar un fil vaig sentir la veu alta d'Antonio, el cec. Des de l'abadia, situada al cim del poble, va anunciar que havien arribat les sardines. Amb unes quantes lires de la propina del

meu avi que em sobraven, vaig anar a la llotja a comprar un parell d'unces. Al migdia vaig encendre els fogons amb carbó, vaig coure les sardines i les vaig posar en un tros de paper de sucre. Quan vaig veure passar l'Emília li vaig donar. Els va mirar amb sorpresa i va somriure lleugerament per donar-me les gràcies. La vaig veure asseguda a la porta de sempre, sense colpejar el cap contra la paret, sinó posar-se els dits prims a la boca. Aquell dia no vaig menjar: vaig haver de netejar l'estufa de les brases restants per no deixar entendre les meves iniciatives als meus oncles.

L'Àngela va passar per aquell carrer cap al migdia amb el seu fill Nino, un home discapacitat que caminava però parlava amb gestos. Van anar amb una galleda a buscar sopa de l'orfenat. Un dia en Nino estava sol amb la seva galleda, prop de casa meva dos nois el van despullar i van fugir. No es podia aixecar els pantalons. Estava sense roba interior. Vaig baixar tímidament a vestir-lo. Era la primera vegada que veia un home nu. Ai si els oncles haguessin sabut, hauria estat un escàndol.

En una de les moltes cartes enviades als meus pares havia expressat el desig d'un rellotge de polsera. Després de saber que la senyora Agostina havia vingut de Domodossola, vaig anar a veure-la. Tan bon punt em va veure em va abraçar i em va donar un paquet enviat pels meus pares. El vaig obrir i per sorpresa vaig trobar un abric de pell de xai marró amb rínxols tan grans com un dit, un barret de feltre i una caixa amb un rellotge. Estava tremolant d'alegria mentre la senyora me'l va posar al canell. Em va donar un got d'aigua per ajudar-me a recuperar-me i vaig córrer cap a casa. L'endemà, quan els meus oncles van venir a Novara em van dir que si portava aquella pell es pensarien que estava boig: ningú del poble no tenia res d'això. El vaig portar amb orgull de totes maneres. Vaig tirar la màniga cap

enrere perquè tothom notés el petit rellotge. Sovint li donava corda, així que en poc temps es va trencar. Anant a Castrangia em vaig trobar amb una gent gran que em van demanar l'hora. Per evitar fer una mala impressió, vaig mirar el rellotge ara irremeiablement trencat i vaig dir que m'havia oblidat de donar-lo a la bobina. - Moltes gràcies -. Em van saludar i van continuar el seu camí.

En comparació amb els meus amics, jo era petit i prim, tots estaven "desenvolupats". En una carta la meva mare li va preguntar a zizi si jo estava "desenvolupat" com la meva germana Rosa. Però per a Zizi parlar d'aquestes coses era tabú. Ell no sabia que jo ho sabia tot de la vida. Rebel com sempre, li vaig dir "no sóc 'miss' perquè estic desnodrida". I ella: - Què estàs dient? Sempre us hem donat suport. Un vespre dormia a Castrangia i em vaig sentir malament. Estava amb una suor freda. Pensant que era el final, vaig resar, vaig plorar i vaig sortir a les fosques a fer pipí unes gotes. I van dir: "Si et lledes un cop més et pegaré!". Potser la Mare de Déu de Tindari em va protegir. Vaig tornar al matalàs de palla i em vaig adormir. L'endemà al laboratori de Novara la senyoreta Assunta em va veure més pàl·lida del que és habitual. Quan la cambrera li va portar cafè i llet amb rodanxes torrades com cada matí, també em va oferir.

Capítol vuit - El vol de les orenetes

Passant molt de temps a Novara, la vida semblava haver canviat: potser perquè vaig anar a visitar l'avi Turi i vaig xerrar feliçment amb ell sense interrupcions durant tardes senceres. Em va explicar moltes històries sobre la seva vida i com de difícil havia estat la seva existència. A més, vivint a Novara vaig tenir l'oportunitat de presenciar els fets importants que van passar a la vila. Sobretot em van emocionar les grans funcions religioses, les processons, els batejos, les confirmacions, però sobretot les cerimònies de noces. Aleshores els casaments es celebraven al vespre, gairebé sempre anava a mirar amb els meus amics a l'església de San Nicola.

Un vespre vaig veure sortir una núvia amb un vestit blanc acompanyada del seu pare. Blanca com la neu, semblava una nina, era tan bonica! Va ser Carmelina qui es va casar amb Filippo. Vaig empatitzar completament i vaig somiar despert: "qui sap, algun dia potser també seré jo...".

En aquells dies tenia sensacions estranyes, hi havia quelcom nou i estrany a l'aire, tenia premonicions. Estava inquiet i esperant que passés un esdeveniment extraordinari. I, de fet, l'esdeveniment no es va fer esperar. Cap al migdia venia habitualment el carter. Un dia de juny sento la seva veu cridant: "Campo, hi ha correu". Vaig agafar la carta, venia de... Domodossola! La mare va escriure a la seva germana.

El vaig obrir bruscament fins que gairebé el vaig esquinçar i el vaig llegir, hi havia la notícia que havia estat esperant tota la vida: pels volts del 12 de setembre la meva mare vindria a Sicília a buscar-me i portar-me al nord! Ja era una senyoreta, el futur m'esperava i havia de trobar feina. Sabent la reacció que tindria la meva tieta, per prudència vaig amagar la carta al fons d'un pot que contenia un mar d'escombraries: si l'hagués llegit zizì, pobre de mi... De vegades l'oncle Micherillo, quan no era treballant a les caseries, venia a la botiga de Novara. De vegades venia amb zizì i, alarmat, deia: "La teva mare fa temps que no escriu, alguna cosa li devia passar...". Jo, en canvi, tenia por que arribés una altra carta amb alguna pista. De fet, un dia en va arribar un, però per sort sense cap al·lusió al viatge a Sicília. L'estiu se'm va escapar lentament, no podia esperar que s'acabés aquella espera frenètica. La feina em va ajudar a no pensar i a passar el temps fins a l'arribada de la meva mare. Per la festa de l'Assumpció del 15 d'agost tot el poble va voler lluir la seva elegància i al laboratori sempre hi havia molt per fer, més de l'habitual: moltes senyores van voler lluir el seu vestit nou. El 13 d'agost estava dedicat als treballadors que podien cosir la seva pròpia roba.

Havia demanat a zizì que comprés la tela per estar a l'alçada dels meus amics. Ella va acceptar i vaig triar un teixit beix barat amb dissenys de nusos blaus. La senyoreta del taller me la va

tallar i va demanar a una treballadora gran que m'ajudés a cosir-la. El dia de la festa tenia un vestit nou com tots.

També hi havia alguns coneguts que venien de Fantina. Un d'ells havia vist la meva famosa faldilla ajustada. Va portar un tros de tela i li va preguntar a zizi: "La teva neboda m'ha de fer un vestit, és molt bona!". Li vaig prendre les mides. Tenia en ment un model que la senyoreta Assunta havia fet per a un client. Vaig demanar una estona per tallar-lo i provar-lo. "Està bé, la tela és una mica pesada, apta per a la tardor. Vindré cap al 20 de setembre".

Mentrestant, la Carmelina, una noia del laboratori, va convidar totes les seves amigues al seu casament, celebrat un vespre de setembre a l'església de Matrix. Amb el permís de zizi vaig anar a la cerimònia. Entre els convidats també hi havia una senyora de Domodossola que va anunciar la seva imminent sortida: "Concettina, els teus dies estan comptats a Novara. La teva mare vindrà a buscar-te aviat".

Després del ric refrigeri vaig tornar feliç a casa. Van passar els dies i el 8 de setembre va arribar la festa del Tindari, aquell any la llarguíssima ruta que serpentejava pel riu no semblava gens tan dura i infinita com la primera vegada, em va semblar que volava. Quan vam tornar a Castrangia vaig informar a zizi que em quedaria uns dies amb l'excusa inventada que el laboratori romandria tancat fins al dia 12. Aquell matí em palpitava el cor. Vam collir unes figues per portar-les a un veí i vam anar cap a Novara. A mig camí vaig veure la meva mare de lluny baixant per la mullera. Vaig córrer cap a ella i la vaig abraçar amb tota la força que tenia als meus braços. Zizi va començar a cridar "Per què vas venir de sobte? Creus que et pots endur la Concettina?". "Sí - va respondre la mare - marxem d'aquí a tres dies". "No pots, has de preparar el vestit per a una senyora de Fantina". Va ser

una altra excusa per retenir-me. Va cridar contínuament. Tocava impassible el cel amb un dit. El meu únic lament hauria estat ja no poder visitar l'avi Turi.

El dia 14 al vespre vam sopar. Zizì només va obrir la boca per insultar la meva mare: "Com t'atreveixes a treure'm-la, no tens cor, em fas patir massa, ja no et considero germana". Vaig veure Michelillo amb llàgrimes per primera vegada. Sota la seva closca aspra i dura com la fusta, evidentment algunes gotes d'humanitat havien quedat empresonades. Jo, en canvi, m'havia fet fred com el marbre i no em vaig moure gens.

No vaig dormir ni una picada d'ullet a la nit, milers de pensaments es perseguïen caòticament a la meva ment i no podia esperar que arribés el matí per poder marxar. La mare havia encarregat el taxi a un senyor anomenat "cauzi i lupi" (pantalons de llop). A l'alba ens vam llevar, vam fer un últim toc a la maleta de cartró i ens vam acomiadar dels nostres oncles. En marxar, la meva tieta va sortir plorant de la seva habitació, amb els cabells abaixats, i es va llançar als peus de la meva mare suplicant: "Ara em mataré i tindràs la mort a la teva consciència per a la resta de la teva vida". vida! Si us plau, tu t'ho demano de genolls -va dir ella-, sóc una dona pobra, sola i tractada com una bèstia per un fals marit, ningú m'estima. Gera meva, et demano que no se l'allunyi. jo, tingues pietat, no tens dret a deixar-me sol, ella va créixer entre nosaltres com una flor i ara cap gratitud!"

Amb els cabells desordenats i la cara degotejada de fang, va colpejar el terra, maleint tot l'univers. La meva mare va entendre que la seva germana s'havia tornat perillós i estava perdent el cap, estava impacient. Tanmateix, no es va moure, no es va deixar commoure per la pietat, era sorda als seus deliris, va mirar a la llunyania i va esperar el final del seu drama. Quan la meva tieta es va adonar que la meva mare era inflexible, es va

precipitar a la seva habitació, negant-nos un adéu final. De sobte vam marxar, va tornar al carrer maleint, mentre ens allunyàvem la vam veure encongir fins a convertir-se en una petita bola negra que es va barrejar amb les pedres. Potser havia estat cruel amb ella, com només ho poden ser els nens, però recordo que quan m'allunyava de casa seva protegida per la mà de la meva mare, quan vaig veure que estava a punt de desaparèixer de la meva vista, tot el meu ressentiment es va convertir de sobte en afecte i vaig sentir un sentiment de compassió per ella (després vaig saber que durant uns mesos va plorar al carrer com si jo fos morta).

A la Piazza Bertolami es van obrir les portes dels taxis. Des de la finestra vaig saludar a tots els que veia fins al final del poble. Durant el trajecte vaig observar amb un pudor al cor el panorama i el poble que s'allunyava a poc a poc de la meva mirada, vam romandre en silenci una bona estona fins que vaig veure el mar. A hores d'ara estava lluny de Novara, definitivament! Pensaments oposats lluitaven a la meva ment i no els podia controlar, després em vaig despertar quan la meva mare em va acariciar, advertint-me que havíem arribat. Aleshores vaig estimar intensament aquell país que feia tant de temps que havia detestat per la trista vida que portava. A l'estació de Vigliatore hi havia una gran confusió, molts com nosaltres marxaven cap al nord amb les seves maletes de cartró i altres bosses.

Un vent prim venia del mar i vaig sentir com la sal em donava sabor als llavis. Una sensació preciosa que vaig sentir per primera vegada. Vam esperar el tren durant mitja hora. Per a mi era un aire nou. La gent cantava la cançó popular "Profe, digueu-me què va ser primer, la gallina o l'ou". Tothom tornava de vacances al continent. Un cop arribem a Messina vaig veure amb sorpresa els carruatges que pujaven al ferri. Era mitjans de

setembre i en aquell cel blau damunt de l'estret milers d'orenetes donaven voltes. Amb el seu vol estaven brodant el meu somni: tornar per fi a viure amb la meua família. Vaig intentar veure Déu al centre d'aquell fons brillant i, tot i que no el vaig veure, li vaig donar les gràcies des del fons de la meua petita ànima. Després d'incomptables hores vam baixar a Roma per agafar, després de més hores d'espera, el tren cap a Milà, on hi va haver un altre canvi de tren cap a Domodossola. Va ser un somni. En aquell tren, la meua mare va saludar a diverses persones que coneixia. Tothom preguntava d'on era i qui era la noia amb ella. No sabien que tenia una altra filla.

Vaig observar els paisatges: vaig veure amb meravella el llac Major i les illes, després les muntanyes. Vaig preguntar quant de temps va faltar fins que vam arribar, sabent que el poble es trobava en una vall envoltada de muntanyes. Vam arribar a Domodossola a última hora del matí. El cel era gris, els carrers també semblaven pintats de fosc, la gent caminava amb pas decidit mirant a terra, fins i tot la seva roba era fosca. A l'estació ens esperava el pare amb el meu germà petit que havia vist a Sicília dos anys abans. Petons i abraçades. Quan anàvem cap a casa vaig intentar descobrir el lloc que aviat es convertiria en la meua ciutat. Vaig comptar les finestres de les cases però eren tan nombroses que vaig perdre la pista dels meus càlculs. Hi havia massa finestres i massa cases unes sobre les altres. Estaven tan alts que els meus ulls es van perdre al cel.

Em vaig sentir marejat. Milers de preguntes van sorgir al meu cap, anant i venint impacients. Durant el viatge no he pogut pronunciar ni una paraula. Després a casa vaig tenir una altra sorpresa quan vaig veure les meues germanes, que només recordava per fotografies. Una altra sorpresa va ser la cuina amb l'aigüera, l'aixeta i la cuina de gas (a Novara no hi havia aigua a

la casa i vam cuinar amb llenya). Al vespre, la Comare Grazia ens va venir a visitar amb la seva filla Caterina. Fins i tot els veïns em volien conèixer. L'endemà al vespre, el pare em va portar al cinema. Una de les nits més boniques de la meua vida que recordaré per sempre, fins a l'últim dia. Finalment estava amb el meu pare, abans l'estimava com s'estima un pare absent, ara l'admirava i finalment per primera vegada em sentia protegit com si fos la seva princesa. En resum, em sentia com si caminava per sobre dels núvols, havia aterrat en un altre punt de l'univers.

Capítol nou - La porta al cel

Abans de marxar de Sicília, la meva mare havia aconseguit trobar-me feina a la peleria i al cap de dos dies em va acompanyar a la feina. Sortim de casa de bon matí: em va emocionar molt aquesta notícia.

A l'entrada em va rebre la senyoreta Tilde que em va donar un gran somriure i em va agafar de la mà, una dona agradable i simpàtica. La Tilde em va dir en milanès "Hola bela tusa (nena), vine, deixa'm que et presenti les noies que treballen amb mi: Nella i Teresina. Tenen molta experiència, t'ensenyaran a treballar. Si n'hi ha cap problema -va afegir-, no us avergonyiu de preguntar". Així que en un obrir i tancar d'ulls em vaig trobar amb la meva nova feina.

Ja em sentia gran i per marcar aquest canvi en la vida de Bela Tusa, va arribar el seu període per primera vegada. No en sabia gaire d'aquest tema, però per les històries que va escoltar dels seus amics grans de Novara va entendre que així es transformava en una senyoreta. Va entendre que no necessitava

aquell senyal per ser dona: ja ho era per tot el que havia après, conegut i estimat. Ja no era una eruga i havia patit una metamorfosi en papallona. Va venir de lluny i en pocs minuts va passar d'un món a un altre. Es va trobar sola i n'estava molt orgullosa.

Mentrestant, em començava a familiaritzar-me amb la nova feina. Aleshores, els colls de pell s'utilitzaven per enganxar-se als abrics. Les pells es van mullar amb una esponja i finalment es van clavar a una taula de fusta estirant-les per tots els costats. Em va recordar quan al laboratori de Sicília vaig aixafar els cables per posar-me a la part inferior de la roba. Aquí també hi va haver una mica de martell als dits. Si hi havia una mica de sol s'assecaven a l'hort del carrer, així que havia de fer de sentinella per a les precioses pells de xai, guineu, visó i muscoses perses. Mentre els cuidava m'agradava veure com passaven els cotxes i la gent. Fins i tot vaig inhalar els gasos d'escapament dels cotxes i vaig intentar empapar-me d'aquella olor de ciutat, tan nova i embriagadora per a la nena que va créixer a l'aire pur. La ciutat passava davant la meva mirada i fins i tot vaig perdre la noció del temps. El meu pare em va explicar que allà el dia estava dividit en hores, mentre que quan jo vivia a Castrangia només coneixia la sortida i la posta del sol. De vegades, mentre cuidava les pells, venia una senyora gran del pis superior a fer-me companyia. Va parlar en piemontès estricte i no vaig entendre res: "Quina broma més bonica, da ndua ti vegnat (d'on vens)? Cuma ti se ciamat (com et dius)?". Canvio. "Ti mi capisat mia (no ho entens)?". Quan les pells estaven seques, la senyoreta Tilde va tallar la forma dels colls per a les modistes que les van encarregar.

A poc a poc vaig aprendre a posar el farciment de la frisellina, el llaç al voltant i després el folre. A causa de les meves capacitats vaig començar a rebre diners de butxaca setmanal i aviat em van

posar en compliment de les marques de pensions. Em vaig sentir més gran. Al laboratori hi havia una ràdio: m'agradava escoltar les cançons. Les neveres no eren habituals aleshores, però la senyoreta tenia una nevera que omplia amb blocs de gel proporcionats per un senyor que passava amb un carro pels carrers del poble. Beure aigua tan fresca era nou per a mi. Una estufa de llenya barata escalfava la casa. No tenia telèfon però quan necessitava trucar als clients em va enviar a la seva tia, propietària d'una constructora amb diversos treballadors. Entre aquestes, casualment, la vaig veure per primera vegada... Però aquesta és una altra història que, si tinc temps i ganes, us explicaré més endavant.

A casa vaig menjar bé, al vespre vam sortir a visitar el centre de la ciutat amb les seves teulades de pedra i les botigues amb uns aparadors preciosos. Els dissabtes anava amb la meva mare al mercat, que ocupa bona part del centre, quan sortia de la feina cap al migdia. Hem comprat tela per fer-me un abric. Estava a quadres. El vaig inaugurar pavonejant les meves coses a la missa de mitjanit de Nadal. En resum, una vida feliç.

Va arribar el carnaval. Vam assistir a la festa de Cap d'Any al teatre Galletti amb una família propera. Era un somni veure els balls de màscares entre els jocs de llums fosforescents.

El dissabte següent quan em vaig aixecar alguna cosa no anava bé. Plorava perquè la meva mare no m'havia donat la magnesia de Sant Pellegrino. Un cosí seu va arribar de Martigny. Va dinar amb nosaltres. A la tarda em vaig sentir estranya, semblava que la meva felicitat s'acabava. El pare va acompanyar el seu cosí al tren, després vam sopar.

Aquella tarda no vam sortir a passejar. El pare va dir a la mare: "Vaig a visitar els meus amics al bar". Cap a les 22h va tornar a casa gemegant i jadeig amb la cara pàl·lida, petrificat per un fort

dolor al pit. -Teresa, fes-me una mica de camamilla. Mentre el pare estava bocabadat al llit, vaig córrer amb una tia a trucar a un metge a 50 metres de distància. Va venir de seguida, però mentrestant el meu pare havia deixat de viure. Més tard vam saber que l'aorta havia reventat. De totes maneres no hi hauria hagut res a fer, el pare va entrar per la porta del cel i va volar cap al cel. Era el 17 de febrer de 1951. Tota la nit vaig romandre amb els ulls fixats en el cos indefens del meu pare. El meu cap girava, una barreja de migranya i mareig que gairebé em va allunyar d'aquella habitació on tots els objectes es van convertir en odiosos perquè eren testimonis d'una mort injusta. Mai vaig deixar de pensar en el meu pare i en el cruel destí que m'esperava a Domodossola, les llàgrimes ja no podien sortir dels meus ulls perquè s'havien assecat de plor. Aquell Déu que m'havia imaginat en la meva marxa a la llum enlluernadora sobre l'estret de Messina, on s'havia amagat? Per què ens havia abandonat? Per què m'havia enganyat tant? Per què ara que havia trobat el meu pare se'm va treure per sempre? Quin sentit tenia aquesta tragèdia? Ara que Déu aquí a Domodossola semblava diferent, llunyà, esquivant, semblava fet de foscor, esquivant i impalpable, amarg, un Déu en el qual ja no sabia si tornar a confiar o ignorar la resta dels meus dies. Durant nits i nits vaig romandre en silenci, vigilant amb els ulls esforçats a la foscor, gairebé esperant que amb l'arribada del dia tot tornés a ser com abans. En aquells dies d'angoixa, amb la meva família a la vora d'un precipici, vaig entendre que el cel no era lloc per a les nenes.

Una d'aquelles nits, a primera hora del matí em vaig desplomar i després d'un somni turmentat em vaig enfonsar en un dolç somni: em vaig trobar al llac, després se'm va aparèixer el meu pare amb els ulls i la cara immersos en una llum celestial. Ara el

seu rostre ja no patia i tornava a ser bonic. Em va somriure dolçament, em va agafar la mà, em va abraçar i va començar a parlar amb mi. "Fill meu -va dir-, el que et vull dir ara és el meu amor, tot el bé que et vull. Les circumstàncies han fet que no ens coneixem. Lamento no haver-te vist créixer..." .

A vegades penso en aquell somni i en el meu últim viatge, penso en quan el Senyor em cridarà, m'agrada imaginar que quan travessi la porta del cel m'esperarà el meu pare, vestit com aquell vespre em va portar al cel. cinema: amb ell tenim moltes coses per explicar-nos, hem de reprendre per sempre aquella conversa interrompuda aquella freda nit de febrer. Seria la millor manera, crec, de començar el meu últim viatge.

La mare es va quedar desesperada amb quatre fills i sense pensió perquè el pare era un simple sabater. Tot el fred i tot el dolor del món havia caigut sobre la nostra pobra família emigrant.

Lluny de la nostra terra, lluny de la vida, érem grans de sorra arrossegats pel vent del desert.

La meva mare s'havia perdut i tota l'ànima. S'havia convertit en una closca buida. El seu cos estava contret com un tros de fusta, no parava de perdre pes i la seva mirada perduda, en un rostre pàl·lid i sense expressió, va romandre fixa durant minuts sencers cap a un punt llunyà, cap a la tomba del seu pare. S'havia convertit com un fantasma posseït per la impossibilitat d'oblidar. Vaig intuir el moment en què cauria i s'enfonsaria en una desesperació sense sortida. Vaig intentar sacsejar-la, vaig parlar amb ella intentant animar-la. Increïblement, els papers s'havien invertit completament: era la filla qui consolava la seva mare, explicant-li històries per preparar-la per a la vida sense el seu marit i ajudar-la a oblidar-la. Jo, la filla gran, encara no havia fet 15 anys.

Després de sopar vaig tornar a treballar a la pelteria per guanyar uns cèntims més. Jo era el que intentava mantenir viva la flama de l'esperança. Però al final la meva mare, no sé com, potser amb la força de la desesperació, entre un crit i l'altre va portar el món sencer a les espatlles i va tornar a poc a poc a ser modista, cosint unes faldilles i bates. .

Capítol deu - La bella tusa

El maig del mateix any el meu germà petit va emmalaltir de xarampió i jo també el vaig agafar, no havent-lo contret de petit. Mentre estava al llit vaig sentir la meva mare obrir la porta. Algú havia trucat al timbre. Llavors vaig sentir les veus de zizi i Michelillo. Estava preocupat: abans no m'havien portat mai a Domodossola a veure els meus pares i ara ja havien aparegut. Es van quedar aproximadament una setmana, després van marxar una mica decebuts perquè esperaven que tornés amb ells a Sicília. Al novembre va arribar una carta vorejada en negre. La mare estava alarmada i li tremolava la mà quan la va obrir. La vaig veure plorar: zizi va anunciar la mort de l'avi Turi. El van trobar mort al camp de Bordonaro el 8 de novembre. Tenia 87 anys. L'any següent hi va haver una altra decepció encara més gran, quan per casualitat les investigacions van portar a la causa de la mort per asfixia amb un mocador a la gola, trobat durant l'exhumació. El crim el va cometre una dona juntament amb el

seu germà, veïns del camp, per robar-li la pensió d'11.000 lires. Després va complir 24 anys de presó i ell 12 anys per complicitat.

Vaig continuar sent trist. Amb pocs diners no ens podíem passar amb 5 persones. La senyoreta Tilde em va aconsellar que acceptés un acomiadament fals per poder registrar-me a l'oficina d'ocupació. Sovint anava a comprovar si hi havia feina, però hi havia poca esperança. L'abril del 53 vaig saber que havien contractat unes noies en una fàbrica. No ho necessitaven, els seus pares ja tenien feina. Així que vaig anar a l'oficina a protestar: necessitava treballar més que els altres. Al maig vaig entrar finalment a una fàbrica on produïen gomes elàstiques, cordons de sabates, cintes i tubulars per a cables elèctrics. Treball dur amb torns setmanals 6-13 i 13-21. En els intervals també anava al peler per complementar el sou i donar relleu a la meva mare.

Va arribar l'agost. Per les vacances, Comare Grazia va haver d'anar a Sicília a visitar la seva mare gran. També vaig decidir marxar amb la meva filla Caterina. Vam sortir amb tren cap a Milà i després cap a Roma, on vam arribar de nit. Vam haver d'esperar unes hores pel tren cap a Sicília.

A l'estació vam trobar uns companys del poble, entre ells un

actor nan de Novara, Salvatore Furnari, i un soldat del qual no recordo el nom. Mentre la senyora Grazia descansava en un banc, la Caterina i jo ens van convidar a passejar. Ens van portar a la Piazza Esedra a menjar mottarello. Semblava que començava a tornar a la vida.

A l'arribada del tren ja ple de gent, la senyora Grazia es va afanyar a pujar amb dues bosses. El tren no s'havia aturat del tot i ella va caure sobre les vies. La Caterina, jo i tota la multitud vam clamar al Pare Etern mentre la vam treure plena de contusions però miraculosament viva. Ella es va negar a ser traslladada a l'hospital. Al cap d'una hora el tren va marxar. Abans del migdia vam arribar a l'estació de Terme Vigliatore on vam agafar l'autobús que ens va portar a Novara Sicilia, convidats de zizì i Micherillo.

Ens van rebre com a convidats d'honor. Aquella nit estàvem tots tres al llit, la Caterina i jo no vam dormir ni l'ullet. La senyora Grazia estava plena de dolor. Aquella mateixa nit hi va haver una sorpresa: uns mossos ens van fer serenata amb la guitarra i el violí, però l'oncle Micherillo, molest, els va fer fugir.

La mare de la Caterina passava gairebé tot el temps al llit. Només va sortir dues vegades en deu dies a visitar la seva mare gran. A la tarda vaig anar a visitar els meus companys i amics del laboratori. Un dia també vaig veure un company d'escola que va venir a abraçar-me. Tenia una bicicleta de la mà i li vaig demanar que em portés a passejar. Aleshores, Novara no havia vist mai una noia amb bicicleta. Tan bon punt es va assabentar, zizì em va renyar: "T'has convertit en un mussol, mai m'hauria imaginat coses així".

De tornada a Domodossola, la senyora Grazia estava lluitant per recuperar-se. Després d'aquesta caiguda, el dolor d'artrosi es va fer càrrec. Només es va fer valent quan anava amb la seva

família a alguna festa, on també estava convidat.

Vaig tornar a treballar a la fàbrica i a la pelteria, però necessitava noves experiències. Un dia, mentre visitava la parròquia de San Gervasio i Protasio, don Giuseppe Benetti es va acostar a mi per fer-me algunes preguntes. Vaig confiar en ell tots els meus dolors. Em va animar i em va dir: "Vine a l'oratori diumenge a la tarda. Allà hi trobareu la presidenta de l'Acció Catòlica, la senyora Germana, que us presentarà a les noies i us donarà molts bons consells". De seguida em vaig trobar a gust: amb una mica de tímidesa vaig començar a fer amics. Tenia por de no saber parlar però amb l'ajuda de Déu vaig superar les primeres dificultats. Llegeixo de bon grat el diari de l'associació admirant la fundadora Armida Barelli: gràcies a ella la meua vida havia millorat. Quan el torn de fàbrica ho va permetre, vaig anar a la missa matinal a les 7, on vaig conèixer Don Benetti, que jo considerava el meu director espiritual. Diumenge em vaig oferir a passar una hora a l'estand de la bona premsa davant de l'església. Més tard em van convidar a formar part del consell d'ACLI. Amb tots aquells compromisos em vaig sentir important i complert.

Els meus companys de la fàbrica em consideraven fanàtic, però no em sentia incòmode, de fet resava per ells i els tornava a trucar quan parlaven vulgament als vestidors abans de començar el torn.

Capítol onze - Cara de porcellana

Un diumenge d'estiu el president de l'Acció Catòlica Alemanya va organitzar una excursió a la muntanya. Amb els pocs diners que quedaven vaig poder pagar el cost del viatge. Vam arribar amb autobús a Goglio, després amb telefèric fins a l'Alpe Devero i després a peu cap a Crampiolo. Vaig contemplar la bellesa de les muntanyes cobertes de flors: rododendres, ranuncles, orquídiess salvatges. Nabius per a una festa. Cabanes amb cobertes de pedra i finestres de fusta dels ampits de les quals penjaven geranis de color vermell brillant i rosa. Li vaig preguntar a la Germana on acabava el camí. "Quan estiguem cansats, pararem a dinar per emportar". Cap a les 13h ens vam aturar a beure l'aigua clara que brolla d'una roca cap a la vall. Després de dinar, resar i cantar vam marxar cap al viatge de tornada. Tremolava d'alegria: mai havia passat un dia tan bonic. A casa li vaig explicar tot a la meva mare i la vaig veure somriure.

De tant en tant rebia correu d'un amic de Novara Sicilia: li demanava feina a Domodossola perquè ens poguéssim conèixer. Estava molt confós però feliç que algú estigués enamorat de mi. També hi havia un noi de Domodossola, però no m'agradava: al matí es bevia un cop de grappa i sempre tenia les galtes vermelles.

Les meditacions matinals em van mostrar el camí cap al convent, però al mateix temps m'agradaven els nens i la idea de formar una família. Em vaig confiar a la voluntat de Déu, em passava els diumenges a la tarda a l'oratori planificant els compromisos setmanals del Catecisme amb els meus amics. Alguns diumenges anàvem als oratoris de les poblacions veïnes. El viatge en autobús em va molestar, però el coratge va superar un petit patiment.

L'1 de maig de 1954 l'ACLI i l'oratori van organitzar una sortida: pelegrinatge al Santuari de la Madonna di Oropa al matí i concentració de l'Honorable Pastore a Biella a la tarda. Vaig ser dels primers a apuntar-me juntament amb un amic meu i el seu xicot Pierino. Van marxar 2 autobusos plens de joves. Entre ells un noi ros tímid que ja havia vist en algun lloc. Era ell: el treballador de la constructora on vaig anar a trucar als clients del peler. El Pierino em va presentar: era el seu cosí. Durant el dia no deixava mai la seva mirada sobre mi. Quan vaig arribar a casa li vaig dir a la meva mare. L'endemà al vespre el vaig veure sota el petit balcó de l'habitació situada al primer pis. "Mama, mare, vine a veure: hi ha el noi que vaig conèixer a Biella". I ella amb mig somriure: "És evident que et corteja". L'endemà al vespre, sortint amb un veí, el vaig trobar davant meu. Ella tímidament va demanar si podia venir amb nosaltres. Amb una mica d'incertesa vaig acceptar. Hem trencat el gel xerrant sobre això i allò. Un cop acabat el torn de tarda a la fàbrica em va acompanyar a casa. Un vespre el vaig pujar per presentar-lo a la seva mare, que el va rebre molt bé. En el seu temps lliure assistia a l'oratori. Aleshores els nens i les nenes es van separar, només al final de la reunió es van poder trobar. També vam assistir a les reunions de l'ACLI.

La meva mare, tot i venir de Sicília, on dos nois que s'estimaven

no podien sortir sols, ens va donar confiança i vam començar un viatge tranquil. La Giuse em va dir que havia conegut el meu pare: per guanyar uns diners, com que eren 4 fills i només el pare treballava, de nen feia uns encàrrecs als financers de la caserna a pocs passos de casa seva. De vegades portava les seves sabates al meu pare perquè les reparava. Vaig escoltar amb gust.

Em va dir una altra cosa: quan el 16 de setembre de 1950 vaig passar per Roma per arribar a Domodossola ens vam trobar virtualment. La Giuse, com encara li dic, havia arribat amb bicicleta per l'Any Sant. Un viatge aventurer: va sortir de Domodossola juntament amb un capellà de la vall que pedalava ràpidament amb botes de muntanya. Era gairebé impossible seguir-lo. Només es va aturar quan va veure un hort per aconseguir una mica d'amanida. A mig camí, la Giuse es va quedar sola. Pel camí va trobar un venedor ambulat amb una bicicleta vella carregada d'escombraries per vendre. Es van fer companyia fins a Roma.

Va arribar l'agost. La fàbrica tancava per vacances i vaig decidir anar a visitar la meva germana Rosa que estava convalescent als turons del llac Mergozzo. Vaig demanar a les monges que regentaven la casa que es quedessin uns dies. Acabo d'esmentar aquesta idea a la Giuse. Hi havia altres noies de vacances a la casa. Entre ells hi ha la neboda esteticista d'una monja. El dia 15 al matí, festa de l'Assumpció, ens va cridar a la seva habitació després de la missa per practicar. Ens va omplir la cara amb diverses cremes, rímel i pintallavis: ens semblava estàtues de cera. A l'hora de dinar la monja tieta va tornar a trucar a la seva neboda: no tenia sentit que ens tractés així.

A la tarda, mirant el llac des de la finestra, vaig veure sortir la Giuse. No volia que em veiessin amb aquella cara de porcellana.

En veure'm a la porta gairebé no em reconeixia. Vaig demanar disculpes explicant que havia estat un experiment i les altres noies també s'havien transformat. A la tarda vam passejar pel jardí de la casa. Cap al vespre em va saludar: "Ens veiem aviat, a Domodossola, però amb la cara tan neta i fresca com abans".

Capítol dotze - Violette

Un cop acabades les dues setmanes de vacances, vaig tornar a treballar a la fàbrica en el torn de 13 a 21. Mentre enfilava bobines a l'eix de les màquines vaig pensar en Giuse, però alhora no ho vaig fer. tenen moltes ganes de veure'l. A les 21h va sonar la sirena i el meu cor va començar a bategar ràpid. Després d'haver segellat la carpeta, a la sortida de la reixa vaig veure una bicicleta en plena foscor. Era realment ell: es va acostar cap a mi, em va mirar tímidament la cara i em va dir: "T'agrada tan senzill". Em va fer seure al tub de la bicicleta i em va portar a casa. Hem intercanviat una senzilla salutació de bona nit. Això passava gairebé cada dia. Els diumenges a la tarda vam fer unes quantes passejades en bicicleta pels pobles propers. Un dia em va portar a casa seva per presentar-me al meu pare i a la meva mare, dues germanes i un germà. A poc a poc també em va presentar als seus oncles i cosins com a amiga.

Quan la meva mare ens va veure des del balcó ens va fer pujar a casa. Mentre ella estimava aquell noi, jo estava molt indecisa. El 8 de desembre, dia de la Immaculada Concepció, dia del meu nom, va sonar el timbre. Va ser la floristeria, qui em va lliurar un ram de clavells vermells. "Mama, la Giuse m'ha enviat els seus

millors desitjos!". Quina decepció quan vaig obrir la nota: no era ell, sinó un noi de 14 anys que vaig conèixer per casualitat. Deia "t'estimo" amb la signatura. Potser pensava que tenia la seva edat.

La nit de Nadal, la Giuse es va presentar amb un gran gerro de colors ple de bombons i una targeta de felicitació. Li vaig donar les gràcies i vam anar junts a la missa de mitjanit. En tornar a casa em va dir: "Demà he d'anar amb la meva família a dinar amb els meus familiars. Ens tornarem a veure el dia de Nadal". El dia 26 al matí li vaig dir a la meva mare "ja no surto amb aquell noi, li torno el gerro, no vull compromisos". I ella amb una mirada severa: "Estàs boig, ho hauries pogut fer si encara no haguessis menjat els bombons".

Els dies següents la Giuse va venir com sempre a buscar-me de la feina. Al tram de carretera a peu o al tub de la bicicleta gairebé no li parlava. El dia de Cap d'Any de 1955 vaig anar a missa. Ell també hi era i al final em va acompanyar a casa. A la porta em va dir: "Puc saber què tens pensat per fer-me patir així?", i una llàgrima se li va escapar dels ulls. Aquella gota va trencar l'esquena del camell i li vaig fer un somriure. Em va fer un petó i em va dir: "Aquesta tarda et vindré a buscar per anar a vespres al Mont Calvari. Després de les vespres es projectarà una pel·lícula al club ACLI". Vaig acceptar i ens vam acomiadar. Ho vaig denunciar a casa i la meva mare em va dir alegrement: "No tornaria a trobar un bon nen així".

A les 14h sortim cap al Calvari per la mullera amb les capelles del Via Crucis. Un cop vam arribar al Santuari vam cantar vespres i després de la benedicció vam anar al club. No recordo el títol de la pel·lícula, però era molt avorrit, així que vaig proposar tornar a la ciutat al cinema Catena, on vam aconseguir gaudir d'una pel·lícula millor, anomenada "Violette".

A l'abril, viatjant amb el tren per la vall de Vigezzo i els Centovalli, vam anar amb els seus pares al festival de carrosses de flors a Locarno. Vam conèixer el padrí de la Giuse, que em va presentar com a "nòvia". Va ficar les mans a la butxaca i va treure 10 francs suïssos de la cartera, els va donar a la Giuse i li va dir: "Ben fet, quan et caseu?". Ens vam mirar, no n'havíem parlat mai.

Els dies següents vam començar a entretenir la idea del matrimoni. Fins i tot n'hem parlat a casa. La mare estava contenta però al mateix temps hi havia poques possibilitats econòmiques. A poc a poc vam comprar uns llençols i una mica de roba interior. No teníem necessitats particulars. Vam anar a buscar un apartament petit i modest. El vam trobar a l'antic barri de Motta i, per tant, vam fixar el dia del casament: dilluns 19 de setembre. Vaig anar amb la meva mare a la botiga de teixits Panzarasa a comprar l'encaix del vestit de núvia i me'l vaig portar a la senyora Tilde, la pellerera, que sempre m'havia promès de fer-lo amb afecte.

A l'ajuntament la meva mare va haver de signar les bans matrimonials perquè encara era menor d'edat. Els pares de la Giuse també estaven contents. A la parròquia mossèn Pellanda ens va dir unes boniques paraules d'ànim: "Sigueu sempre modestos amb molta fe per afrontar les alegries i les penes que la vida ens reserva. Us deixaré trobar el corredor vermell per la nau".

Vam haver de preparar la llista de familiars i amics a qui es lliurarien els favors com sempre. Molt pocs convidats. La mare de la Giuse va dir "Dos per família". A poc a poc vam arribar a les 35 persones. S'han escollit els testimonis: Carmelo, oncle de Giuse i per mi Pierino, l'arquitecte de la nostra trobada. Una setmana abans del casament l'oratori d'homes dirigit per don

Giuseppe Briacca ens va preparar una festa. El mestre Furiga va pintar un dibuix de salutacions a la pissarra i va crear un rotllo amb la llista d'amics. També hi havia una taula coberta de brioixeria i begudes. Mai s'havia fet una festa així a l'oratori. La col·legiata dels Sants Gervasio i Protasio s'estava reformant i el paviment estava ple de runes i pedres, però algunes dones disposades van fer tot el possible per netejar-la en honor a Giuseppe i Concetta.

El 16 de setembre van arribar Zizi i Micherillo, moguts perquè Concettina es casava i ell va haver d'acompanyar-la a l'altar, ocupant el lloc del seu pare que ja no hi era.

Mentrestant, van arribar alguns regalets: una cafetera, un molinet de cafè, gots de rosolio, jocs de plats i coberts dels familiars i amics que havien rebut el favor, un joc de cuina de Pierino i els seus oncles. L'Acció Catòlica de les Dones ens va regalar un quadre de nit amb la Sagrada Família, l'ajudant Don Benetti un meravellós gerro verd amb decoracions de plata.

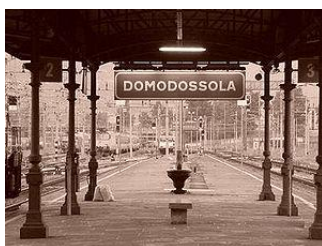
La nit anterior va ser llarga. Vaig pensar en la meua mare que es va quedar amb tres fills petits i amb pocs recursos. "Tens poca fe, l'escola d'oratori no t'ha ensenyat que sempre hi ha la Providència a la vida?", em vaig dir. El dilluns 19 em vaig llevar a les set. Va arribar la senyora Tilde amb el vestit d'encaix. Em va vestir i em va ajustar el vel que havia comprat a Milà. A les 9 del matí va arribar el taxi per portar-me a l'església. Estava confós, vaig trobar un mar de gent mirant-me. La Giuse ja m'esperava a l'altar amb el ram de flors de taronja, acompanyada de la seva germana Rosa perquè la mare Olimpia hauria estat massa il·lusionada amb el casament del primer fill. Em vaig unir a ell acompanyat de l'oncle Micherillo al corredor vermell.

Va començar la missa. Mossèn Pellanda també es va emocionar. Recordo una homilia encoratjadora, la benedicció

dels anells, la promesa de fidelitat per a tota la vida i, en acabar la cerimònia, les signatures. A la sortida, la mare d'en Pierino, que també s'havia convertit en la meva tia en aquell moment, em va col·locar al pit el distintiu de les dones d'Acció Catòlica.

Capítol tretze - Nova vida

Un cop acabada la celebració a l'església, va seguir un refrigeri al bar Grandazzi de via Castellazzo. Entre un petó i un altre amb els convidats vam prendre un aperitiu amb una mica de pizza i brioixeria. Una salutació especial i un petó als sogres Olimpia i Armando que havien anat amb la mare a buscar la maleta, després es van precipitar a l'estació per agafar el tren de les 12.15 per a la seva lluna de mel.

La mare estava plorant amb els ulls. Vam entrar al compartiment. El cap de l'estació va anunciar la sortida amb el xiulet mentre la Giuse i jo ens vam inclinar per la finestra per dir el nostre darrer adéu. Va començar l'aventura de les nostres vides.

Un cop arribem a Florència ens vam dirigir cap a l'hotel indicat per la senyora Tilde, la peletera. A l'entrada de luxe ens va rebre música, després el majordom ens va portar a l'habitació del tercer pis. Per a nosaltres tot era nou, fins i tot dormir en un llit de matrimoni.

El primer dia vam visitar la ciutat, el segon vam anar a Piazzale Michelangelo on es va poder admirar tota Florència. Vam fer algunes fotografies: la càmera de la Giuse podia fer vuit fotos en blanc i negre amb un rotllo de pel·lícula.

El tercer dia sortida cap a Roma. L'hotel era més modest perquè els diners estalviats amb sacrificis havien de ser suficients. Ens vam aturar un parell de dies per visitar les quatre basíliques que la Giuse havia vist l'Any Sant i la fontana de Trevi. També vam tornar a la font de l'Esedra, la de la famosa nit del 53 en què la senyora Grazia va caure sota el tren.

Va arribar el moment de marxar cap a Sicília. Després d'un llarg viatge el tren va arribar a Calàbria i finalment Sicília es va poder veure des de Villa San Giovanni. Giuse va assaborir aquells moments: el tren carregat al transbordador, la Madonnina a dalt, a l'entrada del port de Messina.

A l'estació ens esperaven l'oncle Carmelo, germà de la mare, amb la seva dona Gaetana i les filles Rosetta i Antonietta.

Ens van rebre com dos prínceps. Vam estar dos dies visitant Messina: el rellotge de la catedral que havia vist de petit, la Madonna di Montalto i altres places molt boniques.

A aquella casa només hi havia un defecte: a l'hora de sopar els oncles i cosins es disfressaven i en comptes de seure a taula deien: "Anem a passejar per la vora del mar". La Giuse i jo, resignades, vam sortir amb un picoteig. Cap a les 23h vam tornar a casa i la tieta va començar a cuinar. Una nit va posar els cargols a la closca a la salsa, però el que compta és l'afecte, no els hàbits.

El tercer dia ens van acompanyar al tren amb unes quantes llàgrimes. L'oncle Micherillo era a l'estació de Terme Vigliatore amb el taxista per arribar a Novara. Zizi, la tieta Maricchia i la tieta Peppina ens esperaven al poble. Realment semblava com si arribessin els prínceps de Domodossola.

L'endemà vam anar a Badiavecchia a visitar la nostra àvia paterna Concetta i els oncles, germanes i germans del pare. A la placeta de l'estanc de la meva àvia s'havien reunit molts

habitants del llogaret que em coneixien de petit i cridaven als altres: "Ha arribat la Concettina amb el seu marit!"

Petons, abraçades, cares vermelles. Em va semblar un somni. Havien passat exactament cinc anys des que vaig marxar del país.

Dos dies després ens va acompanyar el taxista "Cauzi i Lupu" fins a Taormina. Al migdia ens va portar al restaurant, on ens van servir amb guants blancs. La Giuse i jo ens vam mirar per dir: "Tindrem prou diners?". Després d'haver visitat Taormina i després Castelmola sota un xàfec, cap al vespre vam tornar a Novara, cansats però satisfets.

L'endemà ja era hora de tornar a Domodossola. Ens esperaven els compromisos d'una nova vida.

Capítol catorze - Els nostres primers nius

Tot i que ja havia fet el viatge a Domodossola els anys 50 i 53, era com si hagués marxat per primera vegada: em dirigia cap a una nova vida de parella.

Un cop acabat d'embarcar en el tren al ferri vam pujar a la terrassa per veure com la Madonnina del port i Sicília s'allunyaven a poc a poc.

Amb una llàgrima vam tornar al carruatge, asseguts als bancs de fusta. Aleshores no hi havia lliteres.

Quan va arribar la nit vam començar a adormir-nos amb el coll penjant. De tant en tant ens aixecàvem per mirar per la finestra. A les estacions importants, el cap d'estació anunciava en veu alta el nom de la ciutat. A Nàpols hi havia "guaglioni" venent pizzes a les voreres. Slyly van aconseguir primer els diners dels viatgers, després el tren va marxar i es van quedar amb diners i pizza.

A poc a poc ens vam acostar a Milà. Al tren cap a Domodossola vaig tornar a sentir l'emoció que havia viscut per primera vegada 5 anys abans: el llac Maggiore, les muntanyes de l'Ossola, les teulades de pedra. Aquesta vegada juntament amb el meu marit Giuse. Cap al migdia vam arribar al nostre destí.

La mare i el pare de Giuse Armando ens estaven esperant. Era una celebració: si podien fer tocar les campanes.

Un dinar ràpid amb la mare Olimpia i després a la nostra nova llar d'infants del barri de Motta per descansar. L'endemà vaig reprendre la meva feina a la fàbrica i la Giuse va tornar a l'obra.

Els meus pensaments van anar a la meua mare per la meua manca de suport, però el meu director espiritual Don Benetti em va animar a pregar, assegurant-me que molta gent l'estimava. De vegades, la Giuse i jo anàvem a dinar a casa seva, i ella ho

gaudia. Mentrestant, una de les meves germanes havia trobat una feina aportant un nou suport a la família.

Poc després vam anunciar a la mare, la mare Olimpia i el pare Armando que es convertirien en avis al juliol.

Començava a sentir molèsties durant l'embaràs, però la feina em cridava. Aleshores els treballadors no estaven protegits com ara. Giuse va aconseguir trobar una feina millor que a l'obra a l'aire lliure: una petita fàbrica que fabricava articles de fusta com taps de bóta, eines per desenredar madeixes de llana i també "paungi" (troms de fusta). Al cinquè mes vam començar a visitar les botigues a la recerca d'un cotxet per al futur nounat. L'amplada era sempre més gran que la porta d'entrada i vam haver de decidir canviar de casa.

Aleshores no hi havia agències, anaves i preguntaves aquí i allà. La Providència ens va fer trobar un pis al segon pis d'una casa de via Scapaccino, just a prop del taller del peler.

En poc temps vam organitzar el trasllat. Ja no estàvem al centre de la ciutat, però tampoc lluny, més a prop del meu lloc de treball.

El lloguer mensual era de 8.000 lires, molt per als nostres baixos salaris, però l'apartament era acollidor i lluminós. Al pati també podríem tenir un parell de metres quadrats de terreny on poder conrear herbes aromàtiques i flors, la meva passió.

Un cop vam rebre les claus vam netejar les habitacions i vam vestir les finestres amb precioses cortines amb voladisses i cortines d'encaix a la cuina. Un cop finalitzada la mudança, la vida va continuar amb normalitat. La meva panxa es va fer cada cop més notòria. Un dia una companya em va preguntar quan seria a casa per la baixa de maternitat i em va aconsellar que anés al ginecòleg. Així que vaig fer la cita per privat. El metge gairebé em va renyar per haver esperat massa: "Passat el sisè

mes no pots treballar i ja ets al setè mes: t'has arriscat". L'endemà vaig lliurar el document a l'oficina i fins i tot l'empleat va dir que era ingenu.

Mentrestant, vaig preparar la layette teixint jerseis, camises, sabates i bolquers fets amb llençols vells que em va proporcionar la meva mare.

També vam anar a comprar el cotxet, que jo havia preparat amb llençols brodats per mi en colors neutres, sense saber si era nen o nena. Finalment, el 2 de juliol al vespre, em va trencar l'aigua i amb les maletes ja fetes vam marxar caminant cap a l'hospital. El ginecòleg que em va examinar va dir a la Giuse que podia tornar a casa. El treball acabava de començar i va trigar unes 20 hores. L'endemà va tornar a la maternitat mentre jo encara estava esperant a la sala de parts.

En un moment donat va néixer un nen i la infermera va anar a dir-ho al pare del nadó, que gairebé se sentia malalt d'emoció. Al cap d'una hora va poder abraçar al nostre primer fill, anomenat Armando com el seu avi. Al cap d'unes hores també es va informar avis, oncles i cosins. Semblava que era el primer nadó del món sencer.

Capítol quinze - Donem gràcies a Déu...

Les infermeres de la maternitat van portar aquesta criatura de carn i ossos al meu llit unes hores després del naixement. Me la van posar al pit. A part del ninot de drap que el zizí m'havia fet de petit.

L'estada a l'hospital va ser llavors d'una setmana. Abans de tornar a casa vam anar a l'església de l'hospital per a la "purificació", una benedicció del sacerdot.

A la sala tot estava a punt per tornar a casa, però el meu cap començava a girar. La llevadora em va provar la febre: 39. La meva nina i jo vam haver de quedar-nos dos dies més. Finalment el dijous 12, quasi curats, vam tornar a casa. El diumenge 15 Armando va ser portat en la nova cadira de rodes a la pica baptismal amb el seu pare Giuseppe, la seva amiga Mariuccia com a padrina i el seu padrí Basilio, amic de l'oratori. No vaig tenir l'alegria d'assistir a l'acte perquè els grans per superstició ens van aconsellar que ens quedéssim a casa. Em vaig conformar amb preparar un petit refrigeri.

La vida com a trio era diferent, però em portava força bé. Tenia molta llet, el nadó anava creixent i el portava a la llar d'infants cada setmana per a les revisions.

Malauradament, al cap de dos mesos vaig tornar a treballar a la fàbrica. Aleshores no hi havia guarderies. Les àvies havien acceptat cuidar-lo durant una setmana cadascuna.

Quan jo feia el torn de les sis, la Giuse l'embenava abans d'anar a treballar i el portava al seu destí. A l'inconscient aquest nen patia i jo plorava juntament amb ell.

Malauradament no vaig poder deixar la feina. A poc a poc, amb fe, vam continuar el camí en tres: els primers àpats, els primers passos van ser coses meravelloses. El primer dia de la llar

d'infants, la Giuse finalment va trobar una feina millor pagada. Durant un parell d'anys va ser conserge a primària, després va ser cridat a l'Ajuntament per ocupar el càrrec de conciliador.

Això va crear una oportunitat per deixar la meva feina a la fàbrica i dedicar-me al nen mentre esperava donar-li un germà petit. El 17 d'agost de 1962 vam estar encantats amb el naixement del nostre segon fill. Luciano era de pell clara i cabell ros, el contrari d'Armando. Un conte de fades. El diumenge 26 va ser batejat amb el seu pare Giuse, la seva cosina padrina Mariuccia i el seu padrí Antonio, germà de Giuse. Aquesta vegada també m'he hagut de quedar a casa. Un cop acabada la meva baixa de maternitat, vaig deixar la meva feina per dedicar-me als meus dos bonics fills.

L'1 d'octubre de 1962, Armando va començar el primer grau amb el davantal blau i la motxilla a l'espatlla. Ho vam confiar amb unes llàgrimes al professor Leopardi.

En el mateix període, l'alcalde de Domodossola va convocar a Giuse i li va oferir allotjament al segon pis de l'edifici de la ciutat, que va romandre vacant quan es va jubilar el missatger municipal. En pocs dies vam organitzar el trasllat. Teníem totes les comoditats al centre. Al vespre, un cop tancada la porta gran, vam ser els governants de la ciutat. Des del balcó de l'Alcaldia vam poder veure còmodament les manifestacions. Des de les nostres finestres vam poder veure part del mercat amb una tradició centenària.

Mentrestant Luciano donava els seus primers passos: s'havia convertit en la mascota dels empleats municipals.

Per complementar el sou de la Giuse volia inventar-me una feina. Vaig començar a vestir finestres, llits i coixins per als amics. Es va estendre la veu i així em vaig convertir en la "dama de la cortina". En el seu temps lliure, la Giuse va aprendre a

preparar el muntatge de les línies i, gràcies a Déu, vam poder gaudir d'una vida més còmoda.

L'1 d'octubre de 1968, Luciano també va començar l'escola amb la mestra Luisa Cerri.

El temps va passar ràpidament. A l'estiu vam anar de vacances per Itàlia amb la tenda d'acampada. De vegades fins a Sicília, a la meva ciutat natal.

El juliol del 73 estàvem d'acampada a la Val d'Aosta i vaig començar a tenir els primers símptomes d'embaràs. El 16 de febrer de 1974 va arribar la germana petita Daniela per a l'Armando, que tenia quasi divuit anys, i en Luciano, que en tenia dotze. Era l'època de carnaval i la gent que mirava el llaç rosa de la porta de l'Ajuntament pensava que era una broma. El rector ens va aconsellar celebrar el Bateig la nit de Pasqua, amb la nostra amiga Gianna com a padrina i el nostre oncle Benito com a padrí.

A part de supersticions, aquesta vegada també vaig participar en l'acte de la nit del 13 d'abril. L'endemà hi havia un centenar de convidats a la recepció de l'oratori.

La Daniela també ha crescut i ja som grans. Els nostres tres fills ens van donar 7 néts: Stefano, Virginia, Greta, Lorenzo, Rebecca, Letizia i Matteo.

La història s'està acabant. El 19 de setembre de 2015 la Giuse i jo vam celebrar junts 60 anys.

Donem gràcies a Déu, a la Mare de Déu i a tots els que ens han estimat.

La Mazza Concetta Maglio, nascuda a Novara di Sicilia el 18 d'abril de 1936.

Índex

1. La casa del pare	7
2. Fora d'aquest món	14
3. Jocs a la sorra	25
4. L'oli, les teranyines i el mal d'ull	35
5. Els mussols	41
6. Vossia perdoneu-me (La llum de les estrelles)	47
7. Emília	54
8. El vol de les orenetes	59
9. La porta del cel	66
10. La bella tusa	72
11. Cara de porcellana	76
12. Violetes	80
13. Nova vida	85
14. Els nostres primers nius	88
15. Donem gràcies a Déu...	91

